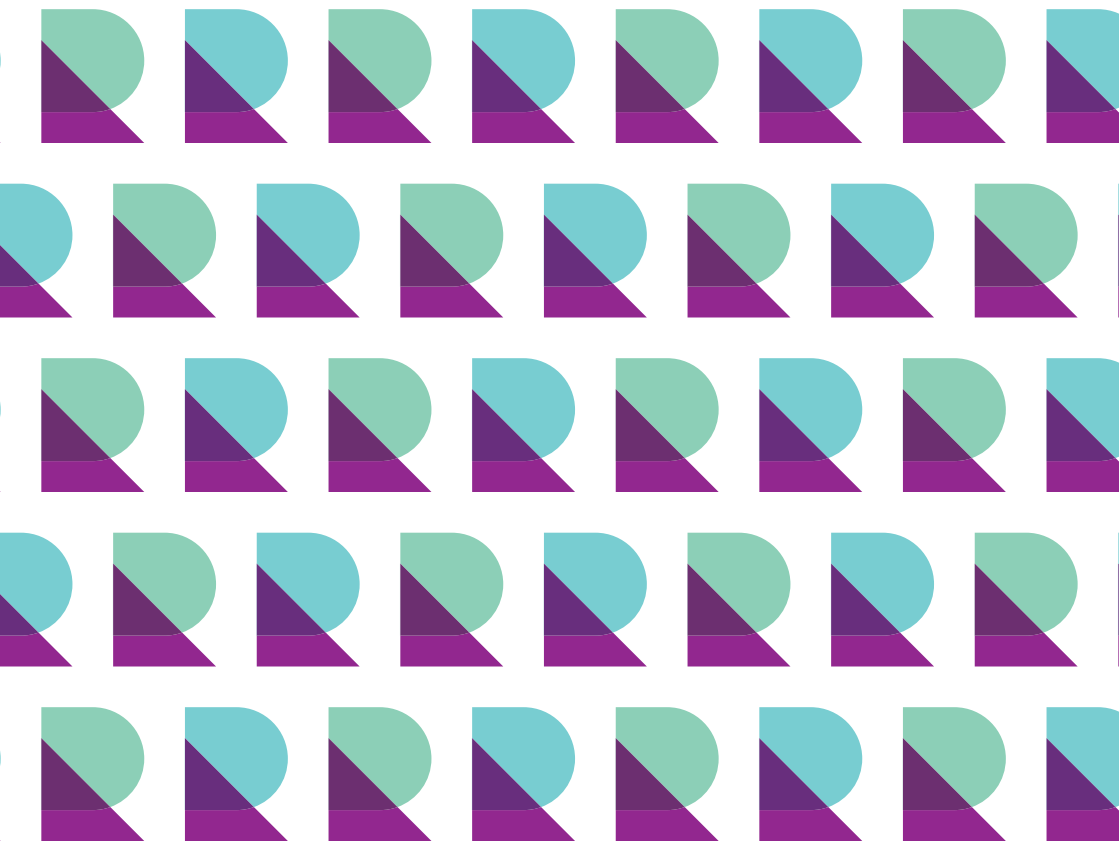

Informe i recomanacions del CECV

Masclismes quotidians, base de la violència contra les dones

Índex

Presentació

Pròleg

Repensar els masclismes quotidians, base de la violència
contra les dones

Què sabem? La veu de la comunitat científica

Què tenim? La veu de l'Administració educativa

Què observem? La veu de la comunitat educativa

Conclusions

Què recomanem? Propostes d'acció del CECV

Glossari

Bibliografia

Annexos

Annex I. Ets una peça clau. Missatges aportats per les
persones participants

Annex II. Detecció masclismes del “Concurs de Rap”

Annex III. Formulari en línia, dirigit a professorat responsable
d'Igualtat i Convivència

Annex IV. Frases i situacions relacionades amb els masclismes
invisibles més freqüents

Agraïments

Presentació

Encarna Cuenca Carrión

Presidenta del Consell Escolar de la Comunitat Valenciana

El Consell Escolar de la Comunitat Valenciana (CECV) és el màxim òrgan consultiu i de participació social en la programació general de l'ensenyament al nostre territori.

Ha de ser consultat preceptivament en els aspectes i els assumptes que atenyen l'esmentada programació general de l'ensenyament i, a iniciativa pròpia, pot elevar a l'Administració educativa propostes en relació a qualsevol tema relacionat amb la qualitat de l'ensenyament i amb els drets de les persones reconeguts per la Constitució.

Des del Consell Escolar hem fet de la promoció de la igualtat entre les persones un dels eixos de treball juntament amb la inclusió, la sostenibilitat i la participació. Aquestes són les raons:

Treballem la promoció de la igualtat perquè considerem fonamental vetllar per tal que les necessitats, expectatives i oportunitats de les xiquetes, xiques i dones que formen part de la comunitat educativa es contemplen i satisfacen en totes les decisions que es prenen envers el sistema educatiu al mateix nivell que les dels xiquets, xics i homes que el componen.

Ens posicionem per tenir una perspectiva inclusiva perquè és primordial l'assoliment d'una educació comuna en què totes les persones tinguen un paper valuós per a elles mateixes, per a la comunitat educativa i per a l'entorn en què viuen.

Apostem per propostes de millora del sistema educatiu sostenibles, des de la vigilància contínua pel que fa al tipus de societat de benestar, de ciutadania i de medi ambient que volem deixar a les noves generacions.

Fomentem la participació, un aspecte bàsic del nostre treball de reflexió per a la millora. Una reflexió participada dels diferents membres de la comunitat educativa.

El present informe, Masclismes quotidians, base de la violència contra les dones, respon al compromís del CECV de promoció de la igualtat i a la demanda del Síndic de Greuges realitzada a l'informe de 2017 sobre «L'atenció i protecció a les dones víctimes de violència de gènere a la Comunitat Valenciana», on recomana, entre altres actuacions, «Que el Consell Escolar valencià elabore un informe sobre els micromasclismes existents en les aules, amb l'objectiu d'implementar accions i/o iniciatives per a la seua eradicació».

L'informe se centra en els masclismes quotidians, també anomenats micromasclismes, això és, les actituds masclistes, de vegades encobertes, socialment i culturalment acceptades que de manera subtil puguen l'escala de la violència. Eliminar-los, sens dubte, col·labora en gran mesura a erradicar-la.

Arreplega els treballs realitzats pel Consell Escolar valencià sobre la promoció de la igualtat entre les persones, la metodologia d'arreplega de dades, l'anàlisi dels resultats, les recomanacions i les propostes d'acció dirigides als diferents membres de la comunitat educativa.

Els masclismes es detecten als centres educatius, però no necessàriament és allí on tenen el seu origen, és per aquesta raó que s'arrepleguen també masclismes de l'àmbit familiar i d'entorns d'aprenentatge informals. Gràcies a totes les persones que l'heu fet possible.

Confiam col·laborar amb el present treball a aconseguir un avanç en la lluita per la igualtat entre les persones. Per això us convoquem a repensar les relacions per a representar altres realitats, igualitàries i lliures de violència.

Pròleg

Rosa María Rodríguez Magda

Doctora en filosofia, abans de dedicar-se a la gestió cultural i la investigació va exercir com a catedràtica de batxillerat, autora de més d'una vintena de títols publicats

La igualtat entre els sexes continua sent encara, malauradament, un repte pendent. La coeducació constitueix, sens dubte, un instrument privilegiat per a acostar-nos a la meta desitjada. Per això, hem de saludar amb reconeixement l'informe que ens ofereix el Consell Escolar valencià, que recull els treballs de la Comissió de Coeducació, les activitats realitzades i una precisa documentació que facilita les tasques futures. Ens congratulem d'aquesta iniciativa del CECV i de l'esforç continuat de tota la comunitat educativa que s'ha sumat a ella. Únicament amb intel·ligència, perseverança i il·lusió aconseguirem desfer l'entramat que des de segles ens condemna a relacions desigualtaries, perpetua la violència i pretén convertir-nos en caricatures estereotipades. Per a aquesta fi, necessitem eines didàctiques, perspiciàcia per a innovar, i compartir les bones pràctiques. Perquè no es tracta de sumar-se a enunciats universals, que tots acceptem, sinó de penetrar en l'íntima gestació emocional de la socialització, a fi de promoure la percepció de la discriminació, elaborar un judici crític, suscitar la rebel·lia enfront de rols prefixats, i encaminar-se cap a una realització personal més sana i igualitària. L'escola no ho podrà tot, no obstant això, si promou individus conscients i crítics, aquests aconseguiran enfrontar-se als missatges sexistes que reben per altres mitjans socials.

La desigualtat entre els sexes no és una discriminació entre altres, és una condició estructural de les nostres societats. Quan Kate Millet definia el patriarcat com aquell sistema que obeeix a dos principis –la dominació del

mascle sobre la femella, i de l'home adult sobre el jove— va establir el substrat de poder que ens conforma des d'una efectiva "política sexual". Desbaratar els subterfugis d'aquest poder, i no sols les seues manifestacions externes, és el repte que ens interpel·la. I, a l'escola, això serà possible si actuem des de la primera infància, empoderant les xiques, però també si aconseguim que els xics perceben que els estereotips de gènere els són igualment lesius. L'arquetip viril és una agressió emocional per als homes, que els fa potenciar la seua competitivitat i agressivitat, que menysprea al feble, al tou, a tot el que s'enjudicia com a "femení". Un arquetip de rudesia, força i triomf, enfront del qual tots, internament, se senten inferiors i que supleixen amb parenceries externes, amb la cerca del reconeixement dels seus parells, de les *fratries*, a vegades fins i tot amb la violència. No cal esperar que renunciem als seus privilegis per valors morals, han de sentir en la pròpia carn el mal que aquest arquetip els infligeix a ells mateixos. Hem de saber quina és l'arrel del masclisme si volem intentar desactivar-lo, perquè no funciona l'apel·lació ètica a la igualtat, i no podem arriscar-nos a desencadenar en el període de formació, en què la consolidació de la pròpia identitat és tan important, una lluita de sexes. El combat per la igualtat ens incumbeix a tots, i necessitem que tots perceben els seus beneficis.

La desigualtat entre els sexes és estructural perquè ha conformat i conforma, a través del temps i de la geografia, les societats, basades en la relegació de les dones de l'espai públic i com a proveïdores de serveis de cura, reproductius i sexuals. Una desigualtat que en el món occidental es percep potser més atenuada, encara que continua actuant a través dels micromasclismes, bretxes econòmiques i simbòliques, o amb la normalització com a mera transacció comercial de l'ús del cos de les dones. És estructural perquè s'ha fonamentat i es fonamenta encara en un contracte sexual (Carole Pateman) implícit. El masclisme només seria una manifestació d'aquesta estructura patriarcal més profunda; en paraules de Victoria Sendón de León: "una matriu inconscient que es manifesta, multiplica i repeteix en totes les manifestacions de les nostres civilitzacions conegudes: en la cultura, la política, la família, l'economia, la religió" (*La barbàrie patriarcal*).

No obstant això, si pensem aplicar a aquesta desigualtat entre dones i homes el qualificatiu de "interseccional", haurem de fer-ho amb prudència. És interseccional en tant que es creua i afecta a altres condicionants: l'autoestima, les relacions personals, la situació econòmica, l'origen ètnic..., no ho és si això implica relativitzar-la i reduir-la a un factor més que interactua amb la classe social, la raça, etc. Aquests, si bé fortament determinants, no són estructurals en les nostres societats, com sí que ho van ser en les so-

cietats feudals o esclavistes respectivament. Es discrimina pel color de la pell, per la falta de recursos econòmics, per l'orientació sexual, per una assumida identitat de gènere, per una diversitat funcional..., no obstant això, fins i tot sent greus i fins i tot tràgiques, i per descomptat inacceptables, cap d'aqueixes discriminacions conforma estructuralment les nostres societats, la desigualtat entre els sexes sí. Per tant, haurem de donar-li un tractament diferenciat. Cap diferència pot ser proscriu ni menyspreada, però el mer respecte de les diferències no resol la desigualtat estructural entre els sexes, perquè cap diversitat funcional o sexual és tampoc estructurant social, com sí ho ha sigut i és la diferència entre els sexes. Ser dona o home no és una més entre altres peculiaritats, no és una diversitat més; pensar-ho així oculta el substrat de poder que comporta, i deixa la seua anàlisi en la superfície, com si es tractara d'una simple circumstància personal que se soluciona amb una actitud amable.

És important, de cara a reflexionar sobre quines són les bases teòriques que sustenten la nostra acció, no confondre sexe i gènere. Últimament, les teoritzacions del gènere s'han desenvolupat en tan gran mesura que, acadèmicament i administrativa, sembla proscriure's per antic i inadequat el terme "sexe". No obstant això, si el gènere és una elaboració cultural, el sexe, fins i tot no admetent cap determinisme biològic, existeix, i és pel sexe que dones i homes reben mandats de gènere diferents. És pel sexe-dona pel qual les dones (femelles adultes de l'espècie humana) són vulnerables, susceptibles de ser sotmeses, violades, prostituïdes, mutilades. No se les oprimeix pel seu gènere, és més: el gènere és ja una forma d'opressió.

La desigualtat entre els sexes es manifesta en la construcció cultural dels gèneres, masculí i femení, impregnats de normativitat i de jerarquia. Per a una coeducació vertadera, hauríem d'insistir en la deconstrucció del gènere, no buscar en ell identitats que essencialitzen o naturalitzen, i, una vegada deconstruït, validar les singularitats personals, matisant que assumir la singularitat lliure no és assumir una diferència electiva i descontextualitzada, atès que els mandats normatius del gènere comporten un sistema públic, introjeccat, jeràrquic, que impregna tot el teixit social, l'imaginari col·lectiu, els símbols, la cultura, les relacions personals, els usos i costums, la moda... Els rols de gènere estereotipats perpetuen la secular plantilla de la desigualtat. És important, doncs, comprendre el gènere com un constructe social, no com un tret identitari, perquè la llibertat no consisteix a triar un gènere o un altre; no em fa lliure adequar-me a un gènere, sinó alliberar-me d'ell.

Un altre aspecte dels rols de gènere estereotipats és la diferent socialització del parell independència/empatia. En ells, mentre als xiquets se'ls continua oferint models de l'intrèpid aventurer, l'heroi que executa gestes, i se'ls espenta cap a l'individualisme del protagonista egocèntric, a les xiquetes li les ensinistra en la llei del grat, de l'adequació a les expectatives de la mirada de l'altre, la qual cosa té com a resultat una major inseguretats davant la independència, unida a una major atenció cap als altres i una millor disposició cap a l'empatia. Empoderar les xiques i treballar l'empatia en els xics ha de ser el procés necessari, tant per a assumir la pròpia asserivitats quant la nostra vulnerabilitats, i caminar cap a la valoració de les cures. Això serà important per a propiciar la corresponsabilitats en les tasques domèstiques, d'atenció a majors, i les futures de criança, i igualment per a avançar cap a una societat que prioritze les cures, que no els invisibilitze en la fal·làcia d'individus independents i sempre disponibles. Et cuide, em cuides, ens cuidem, és un verb que cal ensenyar a conjugar.

Hem de fer un esforç perquè en els *curricula* escolars i en els llibres de text apareguen referents femenins. Aquest fet no implica simplement afegir una *addenda*, més aviat ens commina a reflexionar sobre quina ha sigut la fal·laç perspectiva d'un saber que ha prescindit de la meitat de la població. Rescatar, per descomptat, a les autores oblidades, les científiques, les artistes, les figures històriques... però, a més, revisar el propi biaix androcèntric de les disciplines: perquè no han sigut valorades les aportacions de les dones, com, per exemple, una història que tinga en compte la vida quotidiana i no sols les gestes tindrà major possibilitats de mostrar on estaven les dones, de quina manera contribuïen a la societat. Es tracta d'una reformulació profunda, d'un canvi de perspectiva, perquè les dones, com va dir Gloria Steinem, tenim la impressió d'haver estat estudiant sempre la nostra pròpia absència, i això implica conseqüències per a tots, ja que un saber esbiaixat és una fals saber.

En fi, molt és el treball pendent Coeducar és una tasca complicada, encara que apassionant, i necessita del concurs de totes les persones, de compromisos com aquest que desenvolupa el Consell Escolar valencià. Ens embarga la il·lusió de tindre el futur a les nostres mans, que podem contribuir a trencar les gàbies en què els rols de gènere ens han tancat des de fa segles.

I sabem, quan parlem de coeducació, que no es tracta de canviar el nostre comportament, sinó de modificar la percepció de la realitat i de nosaltres mateixos en ella, per a mirar d'una altra manera i veure més i millor, per a donar pas a relacions equipotents, respectuoses i cooperatives.

Repensar els masclismes quotidians, base de la violència contra les dones

En setembre de 2015 el Consell Escolar de la Comunitat Valenciana decideix crear una Comissió de Coeducació que es constitueix formalment el dia 11 de novembre del mateix any. Els membres de la comissió coincideixen a afirmar que acabar amb la desigualtat entre homes i dones i la violència contra les dones ha de ser una prioritat social i l'educació, sens dubte, hi és l'instrument més eficaç per erradicar-la.

En la segona reunió de treball de la comissió ja es planteja la necessitat d'analitzar la realitat del dia a dia de les nostres escoles que, de manera moltes vegades invisible, conformen l'escola com un entorn que produeix i reproduïx les diferències de gènere que apareixen a la societat. En la mateixa reunió de treball es decideix participar en la iniciativa de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, "Primavera Educativa"¹.

"Ets una peça clau en la igualtat" és l'activitat dissenyada a proposta de la Comissió de Coeducació per a participar en els actes de la "Primavera Educativa". L'objectiu de la proposta és doble: d'un costat arrebregar dades sobre la percepció dels masclismes quotidians i, d'altre, conscienciar sobre el paper que cadascú de nosaltres juga com a agent de canvi.

Entendre que l'educació en valors és competència de l'escola, però també de les famílies i de l'entorn, fa que s'impulse la campanya a través dels consells escolars municipals. Per aquest motiu s'intenta canalitzar

1. "Primavera Educativa". Activitat que es dugué a terme el cap de setmana del 13 al 15 de maig de 2016, en la qual docents, alumnat, famílies i ciutadania van mostrar tota classe de projectes i activitats educatives, esportives i culturals.

la proposta mitjançant aquests òrgans, per visibilitzar la naturalesa comunitària del problema així com la recerca de solucions.

D'altra banda, mirar la realitat des d'una perspectiva personal i pensar en primera persona possibles solucions a problemes globals, pot ser un camí per aconseguir entre tots i totes accelerar el procés de solució de problemes socials. Confiar en el fet que molts xicotets canvis poden arribar a ser una gran solució és el primer pas per a recórrer un camí, que de segur serà llarg, però amb final feliç. És important visualitzar aquest final feliç perquè no serem capaços de canviar el món si no pensem que és possible. El canvi serà possible perquè en realitat som nosaltres els qui hem canviat.

La proposta "Ets una peça clau en la igualtat" té com a fonament els principis anteriors: si cadascú de nosaltres proposa canvis personals i es fa preguntes del tipus *què puc fer jo?*, haurem aconseguit reflexió, interiorització i contribució per acabar amb la desigualtat.

Cada alumne o alumna participant havia d'elaborar una peça de cartró ploma de 3mm de gruix. Una cara de la peça havia d'incloure una imatge acompanyada (o no) d'una frase i, l'altra cara, havia d'estar pintada de lila. Les peces, ensamblables entre elles, conformarien una obra única. En la construcció de l'obra final, la posició en què se situa cadascuna de les peces condiciona el treball del conjunt. Aquesta és una forma de 'visibilitzar' l'impacte de les nostres accions en l'entorn, perquè cada peça és clau en el conjunt. Educar des d'aquesta perspectiva de ser una peça clau per al canvi és una forma de conscienciar la nostra xicalla de la responsabilitat que comporten les seues accions i actituds.

Amb el suport de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies es va posar en marxa la campanya Es va estructurar en 4 fases:

La **primera fase**. Enviament i difusió de la proposta Els consells escolars municipals fan arribar als centres escolars del municipi la proposta.

La **segona fase**. Elaboració de les peces als centres escolars. Cada alumne participant elabora, a partir de la plantilla i d'unes instruccions, una peça acompanyada (o no) d'una frase.

La **tercera fase**. El dia 8 de març Dia de la Dona tingueren lloc actes de lliurament de les peces i lectura dels compromisos (*què puc fer jo?*) elaborats per l'alumnat. Cada Consell Escolar Municipal pogué organitzar

l'acte de lliurament segons el seu criteri. Des de Consell Escolar de Comunitat Valenciana es va suggerir, per a tindre més ressò, que l'alumnat lliurara les peces a través d'una marxa organitzada pel Consell Escolar Municipal que s'havia d'iniciar al centre escolar i que finalitzaria als ajuntaments dels diferents municipis.²

A partir d'aquesta data les imatges i eslògans s'exposaren un cert temps (en una sala d'exposicions, casa de la cultura, corredors de l'ajuntament, etc) o van ser enviats al Consell Escolar de la Comunitat Valenciana.

La Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMCV) es va incorporar activament al projecte i el *Concert Dia de la Dona* de la Banda Simfònica de Dones de la FSMCV, realitzat a l'Auditori de la Diputació d'Alacant (ADDA), s'hi va fer ressò. Es va organitzar a l'entrada del teatre una acció en què es va invitar les persones assistents al concert a donar a conèixer els seus propòsits (*què puc fer jo?*) per canviar el món, per fer públics els seus compromisos personals en la lluita per la igualtat entre homes i dones. Amb totes les peces es va muntar una escultura col·lectiva, que va tindre un càlid acolliment entre el públic assistent.

La **quarta i última fase**. El muntatge col·lectiu de la instal·lació de totes les peces elaborades per l'alumnat i professionals participants El divendres 13 de maig al pati del Centre Cultural de la Beneficència de València, coincidint amb la inauguració de la "Primavera Educativa", es va muntar una instal·lació integrada aproximadament per 10 500 peces aportades³ Un gran nombre de peces contenien missatges de caire masclista que es van agrupar per continguts sobre els quals reflexionar. Les dimensions resultants han estat les següents:

1. Aspecte físic
2. Espai domèstic
3. Espai públic
4. Entorn formatiu
5. Relacions de parella
6. Seguretat
7. Emocions

2. Ajuntaments dels quals tenim constància de la seua participació en les marxas: Paiporta, Torrent, Xirivella, Quart de Poblet, La Vall d'Uixó, L'Alcúdia, Llutxent, Escoleta Infantil Nuestra Señora de la Asunción, Riba-roja, València, Elx i Elda.

3. De les 10.500 peces arreplegades, dissortadament la seua majoria van ser destruïdes per la pluja. Alguns dels missatges rescatats es poden veure a l' Annex I. Ets una peça clau. Missatges aportats per les persones participants

La Comissió va continuar treballant en aquesta línia i al curs 2016/17 es va posar en marxa la Campanya «RqRqR, no pararem fins aconseguir la igualtat. Repensem les Relacions per Representar altra Realitat», campanya de conscienciació i de detecció de micromasclismes o masclismes quotidians.

La campanya es va desenvolupar en 4 fases:

1 Formació en teatre-fòrum⁴

La professora Doris Sommer⁵ de la Universitat de Harvard, a través de l'exploració d'alternatives interpretatives, amb el suport de Borja Manero⁶, dissenyà un espai creatiu de reflexió on l'empatia i l'entesa entre els diferents estrats polítics i socials es materialitza de diverses formes, convertint als participants (*especta-actors*) en protagonistes de comportaments i arguments susceptibles d'influir directament en la presa de decisions per a enfrontar-se als problemes quotidians del sistema educatiu i la seva gestió, així com en la creació i millora d'un espai de convivència cívica.

Hi participaren membres del Consell Escolar autonòmic, assessors de formació del professorat, agents d'igualtat i professorat de diferents nivells educatius (Educació Primària, Secundària, Formació Professional, Art Dramàtic i Universitat).

2 Presentació de la campanya RqRqR

El 23 de novembre de 2016 es va llançar la campanya amb un esquet de teatre-fòrum denunciant els masclismes quotidians i la violència contra les dones a càrrec de l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València al Centre del Carne de València.

4. Seminari realitzat al Col·legi Rector Pesset de València, emmarcat en el cicle de conferències previst en el conveni entre la Universitat de València i el Real Colegio Complutense de la Universitat de Harvard, impulsat per la Universitat Complutense de Madrid, amb amb la col·laboració de la Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació de la Generalitat Valenciana.

5. Doris Sommer, catedràtica de Llengües i Literatures Romàniques de la Universitat de Harvard. És autora de diversos llibres, entre els quals destaca *Proceed with Caution, When Engaged by Minority Writing in the Americas*.

6 Borja Manero és professor col·laborador del Departament d'Enginyeria de Software i Intel·ligència Artificial de la UCM. Pertany al grup de recerca i-UCM.

3 Tallers i cursos de teatre-fòrum sobre els masclismes quotidians i la violència contra les dones

- Tallers per a la formació de l'alumnat de Formació Professional dels Cicles d'Infantil, Integració Social i Igualtat de gènere.
- Tallers per a la formació del professorat organitzats des dels Centres de Formació i Recursos del Professorat (CEFIRE) i impartits per Pau Pons, Jesús Muñoz, Rafa Carrión, Paula Sánchez i Borja Manero.

A la sala d'actes de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esports es va fer el 8 de març de 2017 una jornada d'activitats de la campanya "RqRqR, no pararem fins aconseguir la igualtat". Entre altres activitats l'alumnat de l'IES Ferrer i Guàrdia de València i l'alumnat de l'IES Bocairent van realitzar una representació de Teatre-Fòrum contra els masclismes quotidians i la violència contra les dones així també la cantant Tesa juntament amb el seu alumnat del Col·legi Públic d' Educació Especial Verge de l'Esperança, van interpretar un rap sobre la igualtat de creació pròpia.

4 Concurs de Rap per la igualtat

La campanya va comptar amb el concurs "Rap per la igualtat", dirigit a l'alumnat dels centres educatius valencians. El va organitzar el Consell Escolar de la Comunitat Valenciana en col·laboració amb la Direcció General de Política Lingüística.

Va poder participar al concurs l'alumnat del nostre sistema educatiu des de l'Educació Secundària Obligatoria i el Batxillerat, fins als Cicles Formatius de Grau mitjà.

La tornada del rap havia de contindre necessàriament el vers "Erre que erre que erre" i les idees expressades en l'eslògan de la campanya de manera pareguda o igual a l'original: "No pararem fins aconseguir la igualtat Repensem les Relacions, Representem altres Realitats".⁷

De l'anàlisi de les reflexions de l'alumnat participant, es van extraure les idees sobre masclismes quotidians, violència subtil i abús quotidià, que es recullen a L'Annex II. Deteccions masclismes del "Concurs de Rap".

7. Informació sobre les bases
<https://portal.edu.gva.es/consellescolar>

Amb aquestes idees es va dissenyar un formulari en línia, en col·laboració amb María José Sendra i Angustias Bertomeu Martínez, expertes en el tema, dirigit al professorat responsable d'Igualtat i Convivència (Annex III. Formulari en línia, dirigit a professorat responsable d'Igualtat i Convivència). La Conselleria havia d'organitzar cursos de formació a tota la comunitat autònoma per tal de formar aquesta nova figura.

Una part important del curs va consistir a reflexionar sobre els masclismes quotidians. Aquesta reflexió es demana 'des de la posició d'observador'. Les preguntes anaven dirigides al professorat i a l'alumnat. El professorat va contestar 233 formularis i l'alumnat 681.

Una altra de les actuacions que es van realitzar per tal d'ampliar la mostra va ser el disseny d'un Kahoot que va respondre l'alumnat, professorat i famílies. Les preguntes van ser formulades per responsables de l'administració i membres del Consell Escolar autonòmic per mostrar el seu compromís en la lluita per la igualtat.

El Kahoot va ser contestat per 201 membres de famílies de 8 centres educatius, 357 docents de 38 centres i 4145 alumnes de 35 centres. Els resultats són similars als resultats obtinguts en l'esmentat formulari on line, que es pot consultar al web del CECV.

L'informe de 2017 del Síndic de Greuges sobre «L'atenció i protecció a les dones víctimes de violència de gènere a la Comunitat Valenciana», recomana dues actuacions que afecten el Consell Escolar autonòmic:

- 1. Que en el Consell Escolar valencià, entre les persones representants per part de la Generalitat Valenciana, es designe una persona experta en matèria de violència de gènere i igualtat.*
- 2. Que el Consell Escolar valencià elabore un informe sobre els micro-masclismes existents en les aules, amb l'objectiu d'implementar accions i/o iniciatives per a la seua erradicació.*

Per tal d'atendre aquestes demandes l'Administració educativa per Resolució de 28 de desembre de 2017, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es procedeix a la substitució de membres del Consell Escolar de la Comunitat Valenciana. [2018/7] (DOGV núm. 8220 de 25.01.2018), va nomenar Mª Isabel Villaescusa Alejo, directora del CEFIRE Específic d'Educació Inclusiva, membre del Consell Escolar valencià, que va entrar a formar part de la Comissió de Coeducació de la qual és presidenta en el moment de redacció del present informe.

Pel que fa al segon punt, descriurem a continuació la metodologia emprada per tal d'elaborar l'informe. Ens agradaria però, abans, puntualitzar que, si bé la detecció dels masclismes quotidians a les aules és objecte d'aquest estudi, l'elaboració corresponent s'ha fet tenint en compte com arriben aquests masclismes a les aules i analitzant el seu origen que el podem trobar tant a l'àmbit familiar, de relacions, d'espais d'aprenentatge no formals, com al propi centre educatiu, entre d'altres. Això ens permet anar a l'origen de la causa i proposar accions conduents a erradicar-los.

Dit açò, passem a detallar el procés metodològic de l'elaboració d'aquest informe.

Amb les dades arreglades pel Consell Escolar en les diverses accions dissenyades amb aquest propòsit, es va encarregar l'anàlisi corresponent a un equip d'investigació de la Universitat de València, encapçalat per Alcía Villar Aguilés i integrat per: Clara Arbiol, Verònica Gisbert i David Muñoz, sent col·laboradores de l'equip: Helena Saucó i Maria Marchirant.

El treball realitzat per la Universitat ha estat una de les fonts d'elaboració del present document.

La tasca realitzada per la Universitat es va estructurar en dues fases. Una primera d'anàlisi dels resultats de l'enquesta de la Campanya RqRqR i, a la vista dels resultats, una segona fase de tipus qualitatiu realitzada en centres educatius mitjançant una metodologia de tipus investigació-participació basada en tallers coeducatius.

La primera fase va finalitzar en novembre de 2018 amb un informe dels resultats de l'enquesta.

L'enquesta s'analitza a partir de les respostes d'alumnat i professorat sobre un llistat ampli d'enunciats formulats en la seua major part en un sentit sexista o masclista i amb una opció de resposta dicotòmica mitjançant la resposta afirmativa o negativa a cada enunciat. En base a finalitats analítiques, aquests enunciats van ser agrupats en set grans dimensions, les quals presenten resultats diferents. Aquest és un resultat en si mateix. La resposta diferenciada per dimensions ens suggereix prioritzar unes dimensions sobre d'altres a l'hora d'abordar-les qualitativament en la segona fase. Així doncs, les dimensions que presenten una major proporció de resposta qualificada amb un masclisme moderat o alt són les dimensions anomenades. *Relacions de parella, Seguretat i Aspecte físic.*

En el cas contrari, aquelles dimensions on es dóna una major resposta de sexisme baix són, per aquest ordre, les anomenades *Espai domèstic*, *Entorn formatiu*, *Emocions* i *Espai públic*. Es pot consultar l'extracte de l'estudi al web del Consell Escolar, apartat Informe Quantitatiu.

En base als resultats per a la segona fase de l'estudi es dissenyen tres tallers participatius per tal d'explorar les relacions entre les alumnes i els alumnes vinculades a les tres dimensions. En aquests tallers ha participat l'alumnat dels últims cursos d'Educació Primària, d'Educació Secundària Obligatòria i de primer de Batxillerat. Cal remarcar que es tracta de tres tallers que tenen un abast exploratori, atès que han estat realitzats de manera puntual amb una única sessió en uns determinats centres educatius. La metodologia utilitzada es pot consultar al web del Consell Escolar a l'extracte de l' Informe Qualitatiu.

Amb tot el que s'ha exposat i amb les dades obtingudes de la Memòria Anual sobre la Convivència Escolar en la Comunitat Valenciana 2017/18⁸, la Comissió de Coeducació del Consell Escolar Valencià, elabora el present «*Informe i Recomanacions del CECV Masclismes quotidians, base de la violència contra les dones*», que aprova la Comissió Permanet per unanimitat en la sessió celebrada el dia 8 de novembre de 2019.

Dit això, en els propers apartats de l'informe, escoltarem la veu dels diferents agents sobre la percepció dels masclismes quotidians.

⁸ que es pot consultar al web de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport (<http://www.ceice.gva.es/va/web/convivencia-educacion/plan-de-convivencia>)

Què sabem? La veu de la comunitat científica

La nostra societat és una societat articulada per unes relacions entre homes i dones desiguals. Aquesta asseveració que ha suposat al moviment feminista una llarga lluita pel seu reconeixement com a fet, resulta avui difícilment qüestionada. Ara bé, lluny d'acceptar aquesta realitat com a element intrínsec de la nostra cultura o de menysprear la seua vigència, la presa de consciència d'aquesta situació injusta ens obliga a encarar la transformació social, a mobilitzar tots els sabers i recursos per fer front aquesta desigualtat. En aquest procés, estan convocades a participar totes les institucions socials i, especialment, la institució educativa (Acker, 1990).

Les desigualtats soterren els seus pilars de suport en la forma en què s'estructura la nostra societat, d'ella que deriva el persistent desequilibri de poder entre homes i dones present a tots els àmbits i nivells de la vida en societat (Connell i Pearse, 2018). La violència masclista és l'expressió més extrema d'un sistema de relacions de gènere no equitatives, però el sistema jeràrquic vigent no resulta sempre evident i, lluny de presentar-se sota una forma identificable, a cara descoberta, es dilueix molt sovint en un compendi de pràctiques, gestos, demostracions amb la capacitat de vehicular aquestes relacions desiguals d'una manera subtil. És allò que la bibliografia científica ha anomenat "micromasclismes" o "masclismes quotidians" (Bonino, 1996).

Ara bé, de vegades, la utilització d'aquests conceptes des d'un abordatge descontextualitzat arriba a reassignar-los, extraient-ne d'ells tota potencialitat crítica i, d'aquesta manera, ambdós semblen haver-se convertit en termes eufemístics que donarien cabuda a pràctiques de violències masclistes de baixa intensitat. La proposta, per contra, ha de

ser la de recuperar aquestes categories analítiques per insistir en el fet que els masclismes quotidians no són pas masclismes innocus, de segon grau, sinó que contràriament consisteixen en microviolències quotidianes que impregnen el dia a dia de les relacions de forma continuada i silenciosa (Sau, 1998). Estem referint-nos a pràctiques sexistes que, de tan conegudes, produeixen desigualtats d'una manera imperceptible, sense mostrar que contribueixen de manera ferma a la iniquitat (Bonino, 1996). Però més enllà d'aquesta característica de la subtileza, el masclisme quotidià es presenta des de la reiteració. La repetició constant d'aquest tipus de violències les normalitza i les ratifica atorgant-los una entitat inqüestionable i, per tant, fent de la resistència a elles una tasca complexa i dolorosa. Dit de manera exemplificada, mentre que resulta relativament difícil mostrar-se contrari a la condemna d'un feminicidi, també ho és condemnar la impunitat amb què un individu s'acosta a una dona en un bar insistentment malgrat ser rebutjat. La mirada normalitzadora bolcada sobre aquestes actuacions quotidianes aconsegueix que el seu propi qüestionament esdevinga una tasca molesta. El repte que assolim si volem treure a la lluny aquests masclismes quotidians és important.

El sistema educatiu, en tant que institució involucrada en el sosteniment de la vida social, es veu igualment influenciat per aquesta estructura de gènere però, per contra, aflora a l'imaginari col·lectiu com una institució neutra pel que fa a aquest tipus de desigualtats. Per la seua banda, els centres, peces axials del funcionament del nostre sistema educatiu, semblen desenvolupar la seua tasca al marge d'aquestes dinàmiques que s'esdevenen a nivell macrosocial, i es presenten com a escenaris amb la capacitat de transmetre els sabers reconeguts com a legítims però, al mateix temps, apareixen com a entorns aliens a les influències de la seua pròpia cultura (Bonal, 2014). Certament, no podem obviar el fet que els centres educatius disposen de les seues pròpies configuracions de gènere, unes configuracions molt sovint crítiques amb el sexisme i el masclisme, però tampoc no podem oblidar que els centres educatius també esdevenen reflex d'una societat androcèntrica on la cultura sexista es fa evident i, per tant, les aules, els passadissos, els patis, els menjadors i cantines. Cap d'aquests espais de convivència queda exempt d'aquestes demostracions del masclisme quotidià (Connell, 2001).

Amb tot açò debatut cal considerar doncs els centres educatius com espais on es retroben, de manera més o menys conflictual, patrons de conducta diversos provinents d'institucions i entitats diferents: les famílies, els entorns no formals (entre ells els mitjans de comunicació, les xarxes socials), però també el propi alumnat aporta esquemes de relació que

poden solapar-se, resistir-se o deslligar-se d'aquella cultura androcèntrica (Thorne, 1993), però cap d'aquests esquemes resta al marge dels micromasclismes quotidians que, com ja hem assenyalat adés, resulten invisibilitzats.

Ara bé, tot i que hem d'assumir com un repte el fet que al nostre sistema educatiu no li resulte gens fàcil escapar d'aquest ordre de gènere que articula la nostra societat, també hem d'aprendre a acceptar la seua potencialitat per esdevenir motor artífex de la transformació d'aquest ordre (Connell, 2001). El sistema educatiu té la capacitat de proposar una estructura de comportament home-dona alternativa que siga promotora de vincles i imatges culturals renovades, que apunte directament a l'equitat i que aconseguisca desvetllar les seues demostracions quotidianes. Aquest impuls renovador esdevé, precisament, eix vertebral del paradigma de la coeducació.

Assumir el paradigma de la coeducació implica revisar críticament el sistema educatiu en tots els seus nivells (Subirats, 2009). Des de les polítiques educatives que l'emmarquen, els espais de participació possibles que vehicularien veus crítiques, passant pels models pedagògics que han de promoure la transformació social i els continguts que han d'incloure la igualtat de gènere com a matèria fonamental; aquest seria precisament el primer nivell més general i abstracte que demanaria una reflexió profunda; però també és necessari atendre el nivell estructural explorant tant els mateixos espais de convivència educativa –ens referim sobretot als centres educatius– com donant suport a la tasca dels distints col·lectius professionals que hi treballen i es veuen directament implicats en la transmissió d'aquestes propostes renovades (serveis d'orientació professional, personal i formativa, professorat, personal de serveis auxiliars); per últim, a nivell micro, és important difondre la cultura de la coeducació en tots els centres educatius del nostre territori per tal d'aconseguir un impacte en les mirades de les famílies, el professorat i l'alumnat.

Estendre la cultura de la coeducació als centres educatius facilita la tasca, per un costat, d'oferir als alumnes i les alumnes una proposta cultural de relacions més igualitàries, es tractaria aquesta d'una funció propositiva i transformadora encapçalada per una institució que assumeix la tasca socialitzadora de les noves generacions; per l'altre, permet identificar i corregir les possibles situacions de discriminació que poden donar-se als centres escolars, i ací ens referim tant a les violències més evidents com a les més quotidianes; i, per últim, però no menys important, assumir

la cultura de la coeducació als centres escolars ens ajuda a desmuntar el sistema educatiu com a espai neutre d'iniquitat de gènere i, per tant, a prendre consciència del caràcter globalitzador d'aquesta desigualtat. Ara bé, tot i que resulta fonamental l'exercici de presa de consciència dels diferents nivells en què es mostra la cultura androcèntrica, també de la visibilització del concepte de masclismes quotidians, paga la pena assumir una posició activa però cautelosa que, lluny de voler aplicar els pressupòsits del paradigma de la coeducació de manera precipitada i estandarditzada, es detinga a fer una diagnosi de l'estat de la qüestió pel que fa a la demostració d'aquest ordre de gènere desigual en la vida quotidiana dels centres (Bonal, 2000). Una estratègia que lluny d'entendre's com a excessivament tèbia, ha de ser pensada com a línia de treball ajustada als contextos .

En altres paraules, si bé disposem actualment d'una àmplia bibliografia científica sobre l'aplicació efectiva de la cultura coeducativa al sistema educatiu, és important que no perdem de vista que els contextos educatius tenen característiques pròpies que ens obliguen a prestar-los atenció des de la seua pròpia realitat (Bonal, 2000). És d'ací d'on neix la necessitat imperiosa de realitzar estudis capaços d'ajudar-nos en aquesta tasca. Atés que som molt conscients del poder i de l'aparença d'innocuitat dels masclismes quotidians, és totalment necessari previndre el seu caire de latència, i esforçar-nos per fer-los emergir per poder fer-los front. Però, una volta que haurem definit la situació vigent dels masclismes quotidians al nostre sistema educatiu, caldrà abordar-los en una fase de propostes de línies estratègiques, línies que, amb la mirada posada en la transformació social, ens ajuden a identificar, visibilitzar i abordar la cultura androcèntrica, el sexisme i el masclisme a tots els nivells del sistema educatiu prenent com a punt de partida una mirada ajustada a la realitat vigent.

El canvi de les relacions entre homes i dones actuals exigeix la responsabilitat social amb la transformació de les estructures que sostenen la nostra cultura. El paradigma de la coeducació pot esdevenir un marc d'acció fonamental per tal que aquest canvi siga possible. La nostra tasca, doncs, ha de consistir a sembrar la llavor que faça possible aquest marc d'acció transformador que és la coeducació.

Què tenim? La veu de l'Administració educativa

La igualtat de dones i homes és un principi jurídic universal i constitueix un dret fonamental reconegut en textos internacionals sobre drets humans⁹. No obstant això, les discriminacions vers les dones perduren. La transversalitat de gènere s'ha convertit en un deure dels poders públics que es reconeix legislativament. Es fa necessari incorporar polítiques i plans per la igualtat des d'aquesta perspectiva. El tractament legislatiu en aquesta matèria és ampli, tant a nivell europeu i estatal com autonòmic.

Com a eina fonamental de la nostra societat per a conservar o remoure estructures socials i provocar així canvis estructurals, l'educació té un camí recorregut llarg i fructífer per acabar amb la discriminació per raons de gènere. Tanmateix, queda encara camí per recórrer per a erradicar definitivament aquesta discriminació. De fet l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible que regeix els programes de desenvolupament mundials, es fa ressò. Afirmar que un món sostenible ha de ser necessàriament un món digne, “a favor de les persones, el planeta i la prosperitat”¹⁰ on l'educació, sens dubte, ha d'ocupar-ne un lloc central per a la consecució dels objectius La implementació de la perspectiva de gènere es planteja des de la transversalitat en la praxi coeducativa.

La Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana ha anat implementant mesures en compliment d'una extensa normativa

⁹ Destaca la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides al desembre de 1979 que va ser ratificada per l'Estat Espanyol al 1983.

¹⁰ D'acord amb l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible que van aprovar els 193 membres de les Nacions Unides al 2015.

estatal i autonòmica, motivada per una justificació ètica irrenunciable¹¹, entre d'altres va decidir donar un pas ferm amb l'elaboració i redacció del «Pla director de coeducació» el qual exposa al text introductor: “Son nombroses les normes legals que insten el sistema educatiu a treballar de manera activa per a aconseguir un model d'escola coeducativa, que supere l'escola mixta i que eduque en el desenvolupament integral de les persones, al marge d'estereotips i rols en funció del sexe, i en el rebuig a tot tipus de discriminació i de violència”.

El **Pla director de coeducació** proposa mesures per avançar cap a un model d'escola coeducativa, inclusiva i igualitària .

Cal destacar que contempla la implicació de tota la comunitat educativa, especialment del professorat, però també les famílies, les administracions i els mitjans de comunicació.

Concebut com a instrument de política educativa integral té un caràcter inclusiu i proposa accions conduents a aconseguir relacions igualitàries, la normalització del currículum educatiu i el reforç de l'autonomia de l'alumnat i la seua maduresa personal que els ajude a triar opcions acadèmiques i professionals lliures de biaix de gènere.

Així mateix es proposa contribuir a la permanència en el sistema educatiu col·laborant a eliminar les barreres de qualsevol classe, especialment prevenció de violència de gènere, fomentant models de convivència i educació afectivo-sexual que asseguruen una escola coeducativa com a espai estable i segur. El Pla, dotat de 16.180.000 €, contempla l'avaluació tant dels processos com d'impacte de les accions proposades.

Tenint com a principis fonamentals la transversalitat, la visibilitat, la inclusió, la interseccionalitat, l'equilibri en la paritat i els valors democràtics, el Pla s'estructura en 7 eixos. Són els següents:

- Eix 1 Formació inicial del professorat
- Eix 2 Formació permanent del professorat
- Eix 3 El currículum escolar
- Eix 4 Materials curriculars
- Eix 5 Els centres educatius
- Eix 6 Valors democràtics i humans
- Eix 7 Transversalitat

¹¹ Pla director de coeducació pàg 4.

Ja la pròpia denominació dels eixos explicita en gran mesura els reptes que es planteja el Pla director de coeducació.

Eix 1 Formació inicial del professorat¹².

En l'informe diagnòstic del Sistema Universitari de les Universitats Públiques de la Comunitat Valenciana, realitzat per les Unitats d'Igualtat des de la perspectiva de gènere, resultat de les reunions del Grup de Treball de Coeducació impulsat per la Secretaria Autonòmica d'Educació i Formació Professional (SAEFP), en els apartats relatius als indicadors sobre l'àrea d'investigació i sobre l'alumnat universitari, la bretxa de gènere que existeix en les carreres investigadores continua sent una feblesa important de les universitats.

La Direcció General d'Universitat, Investigació i Ciència, va desenvolupar en el període 2016/19 les següents actuacions per a la incorporació de la transversalitat de gènere en totes les polítiques de les quals és responsable, dirigides a corregir els desequilibris per raó de sexe o gènere i garantir l'equitat en el sistema universitari:

Celebració de reunions periòdiques amb les unitats d'igualtat de les universitats valencianes com a interlocutores actives per a impulsar, consensuar i coordinar les actuacions en la matèria.

Cada universitat compta amb unitats i serveis d'igualtat o instituts especialitzats, que juntament amb les mesures per a evitar la discriminació en les condicions laborals, de formació i promoció i afavorir la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, participen com a responsables de l'elaboració de plans d'igualtat que entre altres objectius inclouen fomentar i consolidar la perspectiva de gènere en els estudis de grau i postgrau, com puguen ser:

- a) Que tot l'alumnat tinga l'oportunitat de cursar alguna matèria sobre igualtat de gènere
- b) Fomentar i consolidar màsters interdisciplinaris de gènere i polítiques d'igualtat en tota mena de plataformes docents
- c) Ús no sexista del llenguatge en tots els materials docents publicats i utilitzats en la docència
- d) Incentivar en la carrera docent l'elaboració de materials docents amb perspectiva de gènere

¹² Redacció de l'eix facilitada per la Conselleria d'Innovació, Universitats, Ciència i Societat Digital.

- e) Desenvolupament de jornades i programes específics dirigit a personal docent i alumnat
- f) Promoure l'accés de les dones a les carreres masculinitzades i dels homes a les feminitzades

Aplicació de mesures de correcció en les titulacions feminitzades o masculinitzades de manera que reparen els desequilibris que es donen per raons de sexe o gènere i que generen a llarg termini una societat desequilibrada en les seues professions i en els patrons socials que aquestes professions ofereixen al conjunt de la societat.

Amb la finalitat de corregir aquest desequilibri i consultades les Unitats d'Igualtat de les universitats valencianes, s'ha incorporat en les convocatòries de beques per a la realització d'estudis universitaris, el criteri corrector de gènere, amb la finalitat que en igualtat de mèrits o criteris exigits, es concedisca la beca en cas d'empat a les persones el sexe de les quals està infrarepresentat en la titulació sol·licitada.

Exempció de les taxes universitàries a víctimes de violència de gènere i els seus fills i filles menors de 25 anys a càrrec seu, aprovada per la Llei de Mesures Fiscals i de Gestió Administrativa i Financera i d'Organització per a 2016 i aplicada amb caràcter retroactiu a l'inici del curs acadèmic 2015/16.

L'exempció de taxes universitàries s'aplica en la matrícula de cada curs acadèmic des de 2015/16. Així mateix, es va aprovar el Conveni de col·laboració entre la Generalitat i les universitats públiques de la CV per a la implantació d'un procediment excepcional de canvi d'estudis universitaris oficials de grau aplicable a estudiants que acrediten la situació de víctima de violència de gènere.

Proposta d'accions de formació a l'Institut Valencià d'Administració Pública (IVAP) i a la Direcció General de Fons Europeus per a reduir el biaix de gènere en les actuacions de les administracions públiques, mitjançant la incorporació de variables a considerar en l'elaboració de convenis de col·laboració i de convocatòries d'ajuda, amb l'establiment d'un sistema d'indicadors de gènere de realització, de resultats i d'impacte.

S'ha creat un grup de "expertes en gènere" en l'Agència Valenciana d'Avaluació i Prospectiva per a avaluar la perspectiva de gènere en diferents convocatòries d'ajuda a projectes d'investigació A més l'AVAP té el compromís que les comissions avaluadores dels projectes d'investigació siguen paritàries en la mesura que siga possible.

6 Totes les convocatòries del programa d'I+D+i i del Pla GenT d'atracció i retenció de talent investigador gestionades per la direcció general d'Universitat, Investigació i Ciència incorporen criteris de gènere en l'avaluació de les sol·licituds.

Es compleix amb el compromís d'incloure els tres objectius en matèria de gènere que inclou el document de la UE H2020, equilibri de gènere en els equips d'investigació a tots els nivells, equilibri de gènere en la presa de decisions i integració de dimensió de gènere en la investigació i la innovació de contingut de projectes.

Les bases reguladores per a la concessió de subvencions d'infraestructures científiques per a l'adquisició d'infraestructures i equipament d'I+D+i PO FEDER 2014/20 Comunitat Valenciana, disposen que les comissions que es constitueixen a l'empara d'aquesta ordre procurant la paritat entre homes i dones, conforme al que es preveu en la Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes i en la base vintena que s'atendrà el principi de la igualtat de gènere en el llenguatge emprat, utilitzant un llenguatge no sexista i transmetent missatges no discriminatoris. Les imatges utilitzades en els mitjans de comunicació per a la difusió dels projectes transmetran rols no estereotipats, amb una representació equilibrada quant a nombre de persones per sexe i comunicant rols igualitaris entre homes i dones.

Eix 2 Formació permanent del professorat al voltant de la coeducació

La formació del professorat relacionada amb la prevenció de la violència contra les dones i amb la promoció de la igualtat en els centres educatius es duu a terme des de la xarxa del Centre de Formació, Innovació i Recursos per al Professorat (CEFIRE) de la Subdirecció General de Formació del Professorat. En el curs 2016/17 es va ampliar la xarxa de formació i es va crear el CEFIRE Específic d'Educació Inclusiva (CEEI), que coordina l'Àmbit Específic d'Escola Inclusiva i Transició entre Etapes, amb un total de unes 40 assessories distribuïdes entre tota la xarxa de CEFIRE. Aquestes assessories tenen com a línia de treball fonamental tots els aspectes relacionats amb la coeducació.

En la formació en coeducació, de caràcter general, participen milers de docents de totes les etapes educatives cada curs acadèmic. També assisteixen famílies interessades o de treballadors i de treballadores de serveis concurrents (educadors o educadores, treballadores socials o

treballadors socials, policies, etc). Aquestes accions formatives (cursos, jornades o tallers) s'organitzen al llarg de tota la geografia valenciana.

La formació específica dirigida als docents que ocupen el càrrec de Coordinadors i Coordinadores d'Igualtat i Convivència, figura que tenen tots els centres educatius, s'ha dissenyat en coordinació amb tota la xarxa de centres de formació i comparteix un mateix contingut i organització. Al curs 2017/18 van ser més de 300 les accions formatives i més de 7.000 els certificats de formació.

La formació del professorat va més enllà de la tradicional. Una gran quantitat de centres educatius de la Comunitat Valenciana, curs rera curs, plantegen des de la formació autònoma en els seus Plans de Formació, Grups de Treball i Seminaris per treballar la coeducació, la igualtat, la convivència, l'educació emocional, la identitat de gènere i altres temes relacionats amb igualtat i convivència. D'acord amb la Memòria de Convivència Escolar corresponent al curs 2017/18, última publicada en el moment d'elaboració del present informe, un 60% del centres de la nostra Comunitat ha incorporat formació sobre coeducació al seu Pla Anual de Formació (PAF).

Respecte la formació dirigida a les persones coordinadores d'igualtat i convivència (CIC) cal dir que des de gener de 2017 fins a octubre de 2019 s'han realitzat tres edicions de formació en aquesta responsabilitat, havent-se format un total de 3.205 docents. Si a més comptem que s'ha iniciat una nova edició i que hi ha inscrites 374 persones, el professorat que s'haurà format finalitzat el curs 2019/20 pujarà a 3.579 docents, dels quals, aproximadament el 80% de les persones assistents al curs són dones. Cal destacar que el 60% dels centres educatius tenen en marxa iniciatives que neixen de la formació CIC.

La coeducació forma part dels plans de formació del professorat i les accions formatives que contribueixen al desenvolupament del Pla Director de Coeducació les quals s'identifiquen amb l'etiqueta "COEDUCA". En el curs 2018/19 és van oferir al professorat al voltant de 60 cursos en aquesta línia.

Per últim, assenyalar que dins de la formació del nou funcionaris en pràctiques del curs 2018/19, uns 3.000 mestres d'Infantil i Primària, es va incloure un bloc de tres hores de coeducació.

Eix 3 El currículum escolar

L'absència d'autoria femenina en totes les àrees curriculars és notòria. Cal una revisió del currículum escolar que el Pla director situa a l'eix 3 on es ressalta com a objectiu general *Revisar el currículum escolar actual per a transformar-lo en un currículum coeducatiu*.

Caldrà en el desenvolupament curricular evitar el biaix androcèntric en la pràctica educativa i implementar continguts referits al coneixement cultural construït per les dones al llarg de la història.

A hores d'ara es treballa des d'una perspectiva transversal l'enfocament de la transmissió cultural de les dones en els continguts curriculars. Des de la formació contínua es treballa en seminaris i cursos que incorporen autores des de diferents disciplines, com ara les dones en la música, en la llengua, en la literatura, etc.

Eix 4 Materials curriculars

Cal destacar la col·laboració entre la xarxa de formació i el Servei d'innovació i Qualitat tant en l'elaboració de recursos web per a la igualtat i convivència (REICO) i el disseny de la formació per al seu millor aprofitament, com en el manteniment de la Comunitat CIC <http://mestreacasa.gva.es/web/cic/>, lloc web creat per a la seua comunicació i coordinació.

Aquest espai inclou un repositori de recursos educatius i audiovisuals que poden orientar la comunitat educativa en la resolució de conflictes, la promoció de models democràtics i dialògics de gestió de la convivència, la coeducació, la igualtat de gènere i la diversitat sexual. També s'hi inclou els protocols, recursos i estratègies d'actuació per a la prevenció i intervenció en assetjament, discriminació o violència en l'àmbit educatiu.

Eix 5 Els centres educatius

Les accions proposades pel Pla se centren en la revisió des de la perspectiva de gènere dels documents de centre: el Projecte Educatiu de Centre (PAC), el Pla d'Actuació per a la Millora (PAM) i el Reglament de Règim Intern. Les mesures coeducatives adoptades en aquests documents hauran de repercutir en la resta de documents que s'elaboren al centre: el Pla d'Acció Tutorial, el Pla Lector, participació activa en el Pla d'Igualtat i Convivència, el Pla d'Atenció a la Diversitat, etc.

Totes aquestes mesures es poden veure reforçades per la creació de la figura CIC (Coordinació d'Igualtat i Convivència). Les funcions de la figura coordinadora CIC queden establertes en les instruccions de principi de curs de cada etapa, entre d'altres està la de coordinar les actuacions d'igualtat referides en la Resolució de les Corts, núm 98/IX, que són les següents:

- La prevenció de violència de gènere.
- La implementació, el seguiment i l'avaluació de protocols per a previndre i actuar en casos d'assetjament sexual, per raó de sexe, orientació sexual o identitat de gènere en els centres docents.
 - Detecció de pautes violentes esbiaixades pel sistema sexe/gènere en aquells casos d'assetjament escolar no concretats en assetjament sexual, per raó de sexe, orientació sexual, identitat de gènere, prestant especial atenció als casos de diversitat funcional i l'impacte de les noves tecnologies de la informació i la comunicació i de les xarxes socials cibernètiques.
 - L'educació afectiva, sexual i d'autoestima des de la igualtat.
 - L'educació en prevenció de trastorns alimentaris en joves.
 - La implementació d'un ús no sexista del llenguatge.
 - L'educació en drets humans des de la perspectiva de gènere.
 - La implementació de biblioteques de gènere.
 - L'orientació acadèmica i professional lliure de biaixos de gènere.
 - Incorporació de la perspectiva de gènere en el Projecte Educatiu de Centre.
 - Impulsar la coeducació com a model pedagògic integral.
 - Combatre l'androcentrisme en el currículum.
 - Implementar la formació del professorat en perspectiva de gènere.
 - Implementar la formació de pares, mares i representants legals de l'alumnat en matèria d'igualtat de gènere.
- Afavorir vies de coordinació amb altres institucions i professionals de l'àrea, especialment amb els serveis municipals.
 - Avaluar i analitzar el sexisme en el centre.
 - Col·laborar en l'elaboració del Pla d'Igualtat.
 - El seguiment de les polítiques que es vagen implementant.
- Implementar un protocol d'igualtat de gènere de les persones amb diversitat funcional.

Així doncs, la figura de la persona coordinadora estarà encarregada d'impulsar mesures educatives per a fomentar la coeducació, la igualtat real entre dones i homes, la convivència i el respecte a la diferència de

qualsevol tipus, així com de la prevenció de la violència contra les dones i l'gtbfobia, i de l'assetjament escolar.

La figura de la persona Coordinadora d'Igualtat i Convivència és també essencial per a desenvolupar les iniciatives que presenta el Pla director de coeducació per als centres educatius. Elles són les encarregades de vetllar perquè el pla es pugui desenvolupar als centres i aconseguir una escola coeducativa i inclusiva.

Caldrà esperar l'avaluació del Pla per veure els resultats aconseguits.

Eix 6 Valors democràtics i humans

Entre els principis fonamentals que sustenten el Pla director de coeducació es troben els valors democràtics. *“La democràcia se sustenta sobre els principis d'igualtat, llibertat i justícia per a dones i homes, i sobre la defensa dels drets humans”*¹³. No es pot, per tant, donar oportunitats diferents a l'alumnat, educar amb missatges diferents segons es tracte dels alumnes o de les alumnes, ja que suposa discriminar per raons de gènere i per tant una vulneració dels drets humans.

El Pla director de coeducació implica a toda la comunitat educativa en la defensa i pràctica de valors democràtics i drets humans cap a una educació coeducativa, on s'erradique el currículum ocult i es valore l'aportació del reconeixement de la igualtat i alhora el benefici que suposa la diversitat.

Són diverses les actuacions de l'Administració Autònoma que en matèria educativa promou aquests principis i proposa metodologies cooperatives, resolució pacífica de conflictes, sensibilització cap al respecte i relacions d'amistat entre les nacions i pobles, i entre les persones.

Però l'Administració va més enllà, facilita recursos. D'acord amb la Resolució de 5 d'agost de 2016, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, es creen els Centres de Formació, Innovació i Recursos Educatius (CEFIRE) generals d'Elx, Gandia i Sagunt i els CEFIRE específics d'Educació Inclusiva, Educació Infantil, Plurilingüisme, Àmbit Científic Tecnològic i Matemàtic, Àmbit Humanístic i Social i Àmbit Artísticoexpressiu.

No es pot obviar l'estreta relació entre masclismes quotidians i convivència.

¹³ Pla director de coeducació, p. 10

Es per aquest motiu que una de les tasques desenvolupades per a l'elaboració del present informe ha estat l'estudi i anàlisi de les dades de la **Memòria de convivència escolar del curs 2017/18.**

El CEFIRE Específic d'Àmbit Humanístic i Social que juntament amb les assessories de la resta de la xarxa de CEFIRE dependents de la SDG Formació del Professorat tenen com a objectiu fonamental la formació permanent del professorat, també ha incorporat als seus plans de formació la igualtat de gènere.

En relació amb els valors democràtics i humans s'han impulsat actuacions relacionades amb l'educació en igualtat en l'àmbit de les humanitats i les ciències socials, i la història de la dona en aquests camps de coneixement.

Eix 7 Transversalitat

Destaca el Pla director de coeducació la importància de treballar transversalment i de manera generalitzada la coeducació, per poder des de tots els àmbits, ajudar a millorar la societat i arribar a una veritable igualtat.

Així doncs, treballar des de la transversalitat suposa mantindre actives les línies de col·laboració i coordinació amb la resta d'administracions públiques, agents socials i mitjans de comunicació per fer efectiva la coeducació.

Pel que fa als compromisos de l'òrgan emissor d'aquest informe, en compliment del Pla director de coeducació i d'acord amb l'eix 7, acció 3, el Consell Escolar de la Comunitat ha inclòs entre els seus membres persones expertes en matèria de violència sobre les dones i igualtat entre homes i dones; i de conformitat amb l'eix 7, acció 5, el Consell Escolar de la Comunitat Valenciana incorpora a l'informe anual sobre la situació del sistema educatiu valencià de la Comunitat, mesures educatives per a fomentar la igualtat entre homes i dones i erradicar la violència sobre les dones.

A més, el CECV va constituir l'11 de novembre del 2015 una Comissió de Coeducació per promoure accions, propostes i estudis conduents a eliminar la desigualtat entre homes i dones, i la violència de gènere. Enceta

al 2016 la campanya «RqRqR, no pararem fins aconseguir la igualtat», de la qual forma part aquest informe.

L'any 2004 es va crear l'Observatori per a la Convivència Escolar, un instrument de caràcter consultiu que l'administració posa al servei de la comunitat educativa. Una de les seues funcions fonamentals és el coneixement i anàlisi dels problemes de convivència en els centres educatius que facilite planificar i coordinar la intervenció per a la resolució i prevenció dels conflictes.

La Conselleria amb competències amb matèria educativa publica anualment una Memòria sobre Convivència Escolar¹⁴ que ens serveix per a prendre el pols a l'estat de la qüestió. Aquesta memòria s'elabora a partir de les dades de diferents instruments d'avaluació, entre d'altres els registres del PREVI, les dades dels plans de convivència i la seua avaluació per part dels centres, així com les dades de les Unitats d'Atenció i Intervenció (UAI).

La memòria del curs 2017/18 incorpora l'anàlisi comparativa de dades de l'històric des del curs 2007/08 Des del curs 2014/15 que es publica l'Ordre 62/2014, de 28 de juliol, per la qual s'actualitzen els plans de convivència i s'establixen els protocols d'actuació i intervenció davant de supòsits de violència escolar, s'observa una evolució creixent en el nombre d'incidències comunicades al Registre del Pla PREVI. També les accions formatives dirigides a les persones coordinadores d'igualtat i convivència (CIC) i la publicació a la web del REICO de diversos recursos de detecció, prevenció i intervenció han tingut un alt impacte en el registre d'incidències.

De les incidències registrades en l'Observatori per a la Convivència Escolar (PREVI) un 4% del total corresponen a violència contra les dones i un 5% a abusos i agressions sexuals, aquesta última tipologia d'incidències ha disminuït lleugerament respecte a cursos anteriors.

En referència a la localització de les incidències cal assenyalar que un 10% de les mateixes ocorren als voltants del centre, cobrant rellevància els contextos d'aprenentatge informals i no formals en la construcció d'un entorn segur per als nostres menors. Així mateix, destacar que en el llistat d'incidents més nombrosos (detectats i atesos pels equips direc-

¹⁴ Que es pot consultar al web de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport (<http://www.ceice.gva.es/va/web/convivencia-educacion/plan-de-convivencia>)

tius dels centres) els conflictes en l'entorn escolar ocupen el segon lloc, després de l'absentisme.

Alguns tipus de violència ocorren de forma simultània o successiva i existeix una clara relació entre la violència en el món físic (offline) i en el virtual (online). L'estudi d'aquestes connexions ens ajudarà a construir un enfocament més concorde a la realitat.

Pel que fa a entorns virtuals, afirma el recent informe de *Save the Children* "Violència Viral: anàlisi de la violència contra la infància i la adolescència en el entorn digital" (2019), que el 75,1% de les persones enquestades ha patit alguna vegada algun tipus de violència online durant la seua infància i almenys un 47% ha patit més d'un tipus de violència.

Centrant-nos en el ciberassetjament, l'informe corresponent a la Comunitat Valenciana elaborat per la Conselleria assenyala que el 40% dels joves pateixen ciberassetjament. En la memòria de convivència, veiem que en el curs 2017/18 ha disminuït considerablement aquest tipus de violència en els nostres centres passant aproximadament del 15% al 6%. Aquestes dades poden estar relacionades amb la posada en marxa de mesures preventives, però, seria convenient considerar que, com també s'indica en aquest document, les diferents formes de violència estan connectades, per la qual cosa es poden emmascarar els resultats

Segons l'esmentat informe de *Save the Children*, la violència cibernètica, amb grans diferències, afecta més a les xiquetes i xiques adolescents que no als xiquets o xics adolescents. El 46,70% de les joves enquestades van patir ciberassetjament front el 33,10% dels joves. Els dos tipus de denúncies més destacables són les presentades per delictes sexuals i per amenaces i coaccions. Del primer tipus, es van presentar 455 denúncies, en les quals la víctima era una xiqueta front les 248 on el xiquet era la víctima de la violència. Pel que fa a les amenaces i coaccions, en quasi el doble de les denúncies la víctima era una xiqueta o adolescent. Des d'aquesta perspectiva, de dades desagregades, el mapa de la violència ens permet actuar d'una manera més adient. Seria, en aquest sentit, interessant que les dades de la Memòria de Convivència es facilitaren desagregades .

D'acord amb l'esmentat informe de *Save the Children*, el ciberassetjament es presenta per primera vegada entre els 8 i 9 anys. La Memòria de Convivència Escolar de la Comunitat valenciana presenta les dades de les incidències comunicades per tipologia de centre (Infantil, Primària, Secundària), sense especificar trams d'edat, la qual cosa no ens permet inferir conclusions pel que fa a aquesta variable, per realitzar una prevenció més ajustada a la realitat canviant, en la que cada vegada l'edat

d'inici en l'ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) no deixa avançar-se.

També destaca l'informe que la persona ciberassetjadora, en un 45,83% és una amigat o company o companya del centre i un 15,83% una persona desconeguda. El que ens dóna pistes per a la intervenció. També aquestes dades seria interessant mostrar-les a la Memòria de Convivència.

La violència precedeix i coexisteix amb altres formes de violència, tot afectant la infància i adolescència greument, tant en el mitjà virtual com físic. Per tant, necessitem mesures específiques i eficaces per a tota la societat.

La resposta davant aquest fenomen tan complex ha de ser integral. La forma més eficaç d'actuar contra la violència es basa en la prevenció i, especialment, l'educació afectivo-sexual i la formació en un ús responsable i segur d'Internet per a la qual cosa les persones adultes, familiars, docents, policies, professionals de la salut, etc. necessitem també aprendre.

Suggerim que, per tal de realitzar un bon desenvolupament d'aquestes mesures i aconseguir que siguin efectives, es faciliten dades sòlides i completes per ampliar la investigació, buscar i consensuar criteris que facen els estudis més complets i transversals que ens ajuden a proposar indicadors d'avaluació i seguiment.

Què observem? La veu de la comunitat educativa

La realitat del dia a dia de les nostres escoles està configurada fonamentalment per les relacions socials, l'organització escolar, la disposició dels temps i l'ocupació dels espais. Totes aquestes dimensions es desenvolupen segons unes relacions de poder i una jerarquització que, no només atén a una necessitat institucional de gestió mitjançant la tasca dels equips directius i els processos de presa de decisió als centres, sinó a una jerarquització també present de manera més invisible. Aquesta realitat configura l'escola com a un entorn de gènere que produeix i reproduïx diferències que el nostre alumnat viu dins i fora del context escolar. Són relacions de poder modulades pel gènere que fan viure i experimentar de manera diferent el fet educatiu, dotant a l'organització de les escoles i als agents educatius de maneres distintes. En aquest sentit, les trajectòries educatives i els resultats educatius també estan modulats per eixes relacions home-dona que es desenvolupen en qualsevol entorn (Alheit i Dausien, 2007).

Per tal de realitzar el present estudi, es va considerar oportú agrupar els entorns en set àmbits o dimensions per tal de facilitar l'elaboració de les recomanacions per erradicar els masclismes quotidians, base de la violència contra les dones, als diferents agents de la comunitat educativa. La denominació de cadascuna de les dimensions ve fonamentada per una revisió de la literatura, anàlisi i estudis sobre la temàtica. De tal forma, que la integració dels enuncisats i resultats de l'enquesta s'integren en la denominació de les dimensions corresponents i es realitza en base a les darreres investigacions i assaigs.

Dimensió 1: Aspecte físic

Sabem que l'aspecte físic, tant en xiquetes, com en xiquets és un tema recurrent que pot generar certa preocupació per com són observats. És però, en el cas de les dones que, per motius culturals, aquesta preocupació adquireix un valor més elevat, desitjant seguir patrons estètics que conformen l'ideari que la societat marca per a les dones. Col·laboren en gran mesura en la creació d'aquests idearis els models de la publicitat i, molt recentment els coneguts *influencers*.

En aquest sentit podem parlar d'una *violència estètica* uniforme, seriada i massificada, fruit de la mercantilització, cada vegada amb més influència del procés de desenvolupament tecnològic.

A partir de diferents investigacions i anàlisis realitzats, es pot afirmar que la nova estètica en les dones se situa en:

- L'estètica i els seus canons magnifiquen el valor de la joventut.
 - El cos és considerat com un objecte a exhibir, en permanent modificació en funció de l'estètica del moment.
 - Demandes d'aspectes físics 'uniformats', no inclusius, amb escassa presència de la diversitat ètnica i física en les modes, dissenys i publicitat.
- Es produeix un trencament entre el jo real i el jo ideal, que la publicitat ven com a necessari per a ser acceptades en les relacions interpersonals .

Igualment, predomina una visió social de representacions negatives al voltant dels cossos que s'allunyen d'allò que es considera normatiu en termes de pes i volum corporal (grassofòbia).

Les concepcions de l'estètica i la bellesa en les dones pot crear conductes addictives i provocar trastorns com l'anorèxia i la bulímia (especialment entre l'alumnat adolescent), així com alteracions emocionals, ansietat i depressió. Tot això comporta l'acceptació amb total normalitat de cirurgies estètiques, en alguns casos extremadament agressives, amb la finalitat d'aconseguir a qualsevol preu els cànons estètics establerts socialment que la publicitat ven com a necessaris per triomfar i ser acceptades i acceptats socialment.

Dimensió 2: Seguretat

La seguretat és un dret fonamental que es vincula directament amb la llibertat de les persones i amb el dret a no ser víctimes de cap tipus de violència.

La percepció d'inseguretat és un element més de les desigualtats entre homes i dones. Els estudis que aborden el tema han vingut a qüestionar el tractament de la seguretat que, fins ara, no havia posat l'accent i les solucions en les necessitats i experiències reals de les dones.

La possibilitat constant i quotidiana de violència i agressions en els espais públics provoca por i inseguretat. Aquests sentiments es converteixen en mecanismes invisibles de control cap a les dones. La inseguretat esdevé una mostra més de desigualtat per influir directament en la planificació de la vida diària de les joves i dones, que canvien els seus horaris, les formes de vestir, els itineraris de mobilitat, etc, limitant així la seua llibertat. És per això que, com reflexa la literatura sobre el tema: “la por també té gènere”.

Respecte a com afecta la inseguretat a l'autonomia de les dones, PARI-CIO (2010, p. 20) aporta tres arguments. El primer afirma que la seguretat es conceptualitza i s'establix en relació a les demandes i necessitats dels homes sense atendre les necessitats específiques de les dones. La segona afirmació és que les dones són víctimes d'un major nombre d'agressions. Per últim, la socialització de les dones fa que interioritzen i accepten unes determinades formes que limiten la seua autonomia personal.

La Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 reconeix el dret a la seguretat com un dret fonamental vinculat al gaudi d'una plena ciutadania en tots els espais, horaris, relacions, activitats o mobilitats de totes les persones. Així doncs hem d'entendre que ni la família, ni els espais d'esbarjo, ni els centres educatius poden mirar cap a un altre costat.

Dimensió 3: Espai públic

Les diferències en la utilització de l'espai públic segons gènere estan motivades fonamentalment per la divisió sexual del treball (ÁLVAREZ, 2017, p 155). El dia a dia de les dones a l'espai públic no respon a les seues necessitats bàsiques, més bé, dificulta i entremetia el desenvolupament de les seues relacions personals.

L'espai públic és un marc fonamental per a la socialització en el plànol d'igualtat de les dones. Amb l'aportació de PATIÑO (2013), podem considerar la importància de debatre el marc de l'espai públic. La ciutat s'ha de conceptualitzar com un espai per ser viscut i experienciat, on les dones s'empoderen en els seus drets i fan seus els carrers i les places, els itineraris de mobilitat, els horaris i els llocs d'esplai.

La utilització plena i igualitària de l'espai públic es configura com un repte. Diferents autors fonamenten que no es tracta únicament d'una qüestió tècnica sinó també cultural. Caldrà reflexionar i triar entre convivència o insolidaritat, justícia social o desigualtats, participació o abstenció, de respecte mutu o violència.

Amb l'actual perspectiva de gènere, la societat s'organitza de forma dual. El model de masculinitat hegemònica s'orienta a l'apropiació i creixement professional i personal a l'àmbit públic, mentre que el model de feminitat hegemònica la dona es dirigida cap a l'àmbit domèstic.

Una societat que pretén ser igualitària haurà de buscar els mecanismes per fer de l'espai públic un ecosistema que propicie el desenvolupament personal i professional per a totes i tots.

Dimensió 4: Espai domèstic

En el context social actual sembla que els joves perceben relacions igualitàries a l'àmbit domèstic pel que fa a la coresponsabilitat de les tasques. No obstant això, en les relacions quotidianes podem identificar altres realitats que evidencien una distribució desigual del treball domèstic.

Caldrà repensar i revisar les relacions familiars que es produeixen a les llars i que perpetuen la desigual distribució de tasques en funció del gènere de les persones.

També les desigualtats són visibles en la distribució dels espais. Cap espai domèstic és neutre. En la distribució espacial es propicia el domini d'un gènere sobre l'altre.

Caldrà fer un ús no jeràrquic dels espais de la llar i procurar compartir de manera reflexiva vivències que visibilitzen la distribució igualitària de les tasques domèstiques.

És un important pas que els Objectius de Desenvolupament Sostenible

facen notar que els obstacles més difícils de superar i que encara persisteixen són la violència i l'explotació sexual, la divisió desigual del treball no remunerat tant domèstic com en la cura d'altres persones i la discriminació en la presa de decisions en l'esfera pública. Avançar en l'espai familiar, sens dubte ens farà progressar en l'àmbit públic.

Dimensió 5: Entorn formatiu

Posar el focus en els masclismes quotidians i potenciar un marc coeducatiu és essencial per erradicar la base de la violència contra les dones. La formació del professorat i la conscienciació de la comunitat educativa en relació a la importància dels masclisme quotidians són els millors instruments per aconseguir-ho.

En l'àmbit de l'entorn formatiu cal desenvolupar procediments i itineraris formatius que, des de diferents perspectives, contemplen un caràcter transversal i integral de les actuacions.

Cal, en primer lloc, revisar el marc curricular des d'una visió coeducativa, identificar llenguatges i formes discriminatòries pel que fa a rols entre homes i dones. El currículum ha d'esdevenir una eina de prevenció i resposta als masclismes quotidians i de promoció de la igualtat de gènere a l'àmbit escolar. Aconseguirem així proporcionar a l'alumnat oportunitats i procediments de desenvolupament social, emocional i psicològic.

En segon lloc, cal afavorir entorns de qualitat humana, que les escoles siguin acollidores i potenciadores de relacions igualitàries entre tots els membres de la comunitat educativa.

En tercer lloc, els processos de formació haurien de perseguir un enfocament holístic i integral connectats amb la vida que incorporen la prevenció i les respostes davant de situacions d'assetjaments, micromasclismes, violència contra les dones, etc.

En quart lloc, cal potenciar la participació de tota la comunitat educativa en els processos de formació, aportant de forma conjunta solucions i respostes integrades al context.

Cinquena, la formació del professorat és clau. Cal insistir en l'ús d'estratègies, materials i metodologies coeducatives que afavoreixen la capacitat d'anàlisi crítica per part de l'alumnat pel que fa a normes i expectatives de gènere, gestió de les emocions i millora i comprensió de conduc-

tes afectivo-sexuals.

Fonamental és també la formació de les famílies per a millorar les oportunitats dels seus fills i filles.

Per últim, cal potenciar la participació de totes les associacions del context on se situa l'escola i coordinar la formació, per previndre i donar resposta integral a la violència contra les dones.

No oblidem la gran ascendència que els canals de televisió, ràdio, Internet, publicacions de tot tipus tenen en la formació cultural de la nostra xicalla. De poc servirà el treball des de la família i el centre educatiu si els models d'actuació que mitjans de comunicació ofereixen, no s'ajusten als principis coeducatius.

Dimensió 6: Relacions de parella

Les relacions afectives són al llarg de la vida i, especialment a l'adolescència, un dels principals factors dels que depèn el nostre equilibri emocional i poden ser la causa del nostre benestar.

Els models de relacions de parella que ens ofereixen els contes de prínceps i princeses, les pel·lícules basades en l'amor romàntic, etc, són font d'inseguretat, frustracions i desequilibris de tot tipus. Cal emprar temps i esforços en destruir estereotips i falsos mites sobre l'amor, això farà que els joves, xics i xiques, puguin construir relacions equitatives, sanes i satisfactòries.

Realitzar una aproximació al concepte de parella comporta una determinada complexitat per la significació polièdrica del terme. La parella segueix sent un tema d'atenció preferent des de la multitud de corrents del coneixement que s'aproximen a entendre-la. El respecte serà aval d'un creixement personal d'ambdós membres en una relació de parella basada en la igualtat.

Dimensió 7: Emocions

Les emocions es consideren elements complexos constituïts essencialment per un conjunt de creences, principis i valors morals característics d'un grup social que són apreses i interioritzades per les persones a través del procés de socialització amb la resta de la comunitat.

Si bé en un primer moment les investigacions sobre les emocions es

fonamentaven en un marc bàsicament psicobiològic i fisiològic, avui és imprescindible considerar els seus components multidimensionals (cognitius, socials, culturals, lingüístics i històrics) de forma integrada.

Com es desprèn de les respostes dels participants en l'estudi, el paper de les emocions en la vida i l'educació de les persones és molt important i, en conseqüència, és fonamental incorporar en la formació de l'alumnat, com afirma Bisquerra (2003), la *gestió de situacions emocionals i procediments de prevenció de conflictes*.

L'educació emocional s'ha d'entendre com un procés educatiu permanent, de vida. Ha de ser facilitador del desenvolupament integral de les competències emocionals, el factor que capacite i prepare les persones per a la vida (BISQUERRA I PÉREZ, 2007). En l'edat d'escolarització obligatòria és essencial assolir progressivament seguretat emocional i afectiva que ajuden a interioritzar procediments de resolució de conflictes entre l'alumnat.

Hem de ser conscients, per tal d'actuar adequadament, que cada vegada els nostres joves s'aproximen a una edat més primerenca al sexe i, de vegades ho fan a través d'internet. D'acord amb un estudi realitzat per la Xarxa de Joves i Inclusió de les Illes Balears s'ha detectat que en alguns casos el contacte amb la pornografia a través d'Internet s'ha realitzat amb tan sols 8 anys, tot i que l'edat mitjana en l'inici del consum d'aquest tipus de material és als 14,84 anys, havent-hi una xicoteta diferència en l'edat d'inici entre xics i xiques. Les xiques s'inicien més tard. Aquesta circumstància aconsella l'abordatge de l'educació afectivo-sexual al si de les famílies i l'escola, una formació integral que els dote d'eines per a construir relacions personals en el marc del respecte.

Conclusions

La coeducació és una aspiració que ha d'aplicar-se de manera transversal a tot el procés educatiu i a tota la comunitat educativa. Als darrers anys s'han portat a terme accions puntuals que es poden identificar com a coeducatives en diversos centres valencians, però han sigut activitats i projectes puntuals que cobreixen una temàtica o aspecte concret (com, per exemple, accions de sensibilització al voltant del 8 de març o el 25 de novembre, xerrades sobre sexisme o violència contra les dones o alguna activitat sobre diversitat familiar, per citar-ne algunes). En canvi, implantar un model coeducatiu és més que això, és molt més que una temàtica, és un enfocament que orienta les relacions d'igualtat entre dones i homes, entre altres aspectes. Es tracta de promoure de manera transversal una escola coeducativa des dels aspectes més bàsics, començant per la conscienciació coeducativa i seguida d'una formació inicial i permanent del professorat. Aquestes accions no seran efectives si no van acompanyades en paral·lel per la conscienciació i formació de les famílies. Freqüentment, s'hi dona una falta d'actuacions conjuntes escola-família per treballar en un procés que aspire a neutralitzar els gèneres i les discriminacions que es produeixen i reproduïxen quotidianament.

Un dels resultats més clars que es desprèn d'aquest informe és la falta de conscienciació sobre les relacions jeràrquiques entre homes i dones que produeixen discriminacions. Així doncs, cal potenciar processos i actuacions de conscienciació que deriven en formacions inicials i de seguiment tant de l'alumnat com de les famílies i el professorat. La recomanació ve donada perquè a l'estudi es constata que una part del professorat té una imatge incompleta sobre com són les relacions entre

l'alumnat i com el sexisme, tan present a la societat, marca comportaments clarament discriminadors també a les escoles, o que les famílies coneixen de manera incompleta que els trajectes que diàriament fan els seus fills i filles els ocasionen sovint sentiments i percepcions de por i inseguretat associats a una societat que tolera comportaments de violència masclista.

En funció de tot açò es considera important posar en marxa les següents recomanacions pel que fa a la sensibilització, la formació i l'observació i seguiment.

SENSIBILITZACIÓ

1. Promoure accions concretes per conscienciar a l'alumnat i les famílies respecte el cos i la imatge encaminades a l'acceptació de la diversitat i el treball del pensament crític davant els cànons estètics normatius o dominants i el treball per a una relació de bon tracte amb el propi cos.
2. Incentivar accions de sensibilització sobre el vincle entre música i relacions de gènere per tal de promoure la visibilització de propostes musicals respectuoses amb la diversitat de gènere i no sexistes. Seria desitjable que aquestes accions estigueren protagonitzades per persones amb les quals s'hi identifiquen els i les alumnes (artistes, grups d'iguals, etc).
3. Fomentar accions de coneixement i conscienciació sobre les relacions de gènere que difonen els productes audiovisuals (música, cinema, televisió, publicitat) que consumeix la població infantil i jove.
4. Difondre actuacions de conscienciació per treballar la percepció de la por en l'espai urbà amb el suport dels centres educatius, famílies i l'alumnat i altres instàncies de l'administració local.
5. Facilitar l'accés als centres dels missatges i discursos que estan generant-se des dels col·lectius vinculats amb les qüestions de gènere.

FORMACIÓ

1. Formació específica en matèria coeducativa per al professorat i l'alumnat relacionada amb la percepció del cos, la imatge, la in-

- corporació de cossos no normatius i la influència de la moda i altres agents que intervenen en la definició dels cànons estètics.
2. Formació específica en matèria coeducativa per al professorat i l'alumnat relacionada amb el consum audiovisual de l'alumnat per fomentar el treball de relacions de gènere respectuoses des de l'aula.
 3. Formació específica en matèria coeducativa sobre la creació i sosteniment de relacions de bon tracte, tant pel que fa a les relacions amoroses, com amb altres persones i amb nosaltres mateixes.
 4. Formació específica en matèria coeducativa relacionada amb la percepció de la por i el foment de l'espai lliure de violència de gènere adreçada a alumnat, famílies i professorat.
 5. Formació permanent per al professorat, l'alumnat i les famílies sobre les temàtiques relacionades amb el cos, les relacions, la vivència de la por des d'una perspectiva de gènere, etc.

OBSERVACIÓ I SEGUIMENT

1. Treball amb les famílies i associacions de mares i pares per crear consciència coeducativa que acompanye el treball coeducatiu de les escoles.
2. Anàlisi del sexisme als espais escolars.
3. Disseny d'una proposta per posar en marxa un Observatori de la Coeducació dedicat a l'estudi, diagnòsi, anàlisi i elaboració de treballs i informes en matèria coeducativa i en els eixos contemplats al Pla director de Coeducació.

Què recomanem? Propostes d'acció del CECV

Al Consell escolar de la Comunitat Valenciana està implicada tota la comunitat educativa. Des d'aquesta perspectiva es realitzen en el present apartat les recomanacions derivades de l'informe¹⁵ amb l'especificació dels diferents agents que haurien d'intervenir en cadascuna d'elles, d'acord amb les set dimensions proposades a l'informe.

Agents implicats d'acord al Decàleg del Consell Escolar de la Comunitat Valenciana són:

AL: Alumnat

Pf: Professorat

Fa: Famílies

ACE: Altres agents de la Comunitat Educativa

CEC: Consell Escolar de Centre

EL: Entitats Locals

CEM: Consell Escolar Municipal

AE: Administració Educativa

DIMENSÍO I ACCIONS	AGENTS IMPLICATS								
1 ASPECTE FÍSIC	AL	Pf	Fa	ACE	CEC	EL	CEM	AE	

¹⁵ S'incorpora en l'annex IV una relació de frases i situacions relacionades amb els masclismes invisibles més freqüents.

Recollir pautes d'intervenció possibles davant de situacions de violència contra les dones, maltractament o assetjament									
Reclamar la posada en marxa al centre programes de mentorització entre l'alumnat									
Recomar punts de llum de les zones de trànsit de joves-									
Refermar i conscienciar en prevenció, corresponsabilitat i empatia									
Reclamar a les entitats locals la creació de zones wifi per a la millora dels canals de comunicació en situacions de risc									
Recollir informació sobre els elements del barri (mobiliari urbà, accessibilitat, parcs) sobre els quals actuar per a millorar la seguretat. (Es pot fer en rutes organitzades)									
Recomanar i, si fos necessari dissenyar, itineraris i mapes de seguretat per a l'alumnat									
Recomanar accions per a previndre la violència contra les dones mitjançant cartells per als llocs d'oci dissenyats per l'alumnat									
Reflexionar amb els empresaris de llocs d'oci i recreatius, sobre la possibilitat de situar cartells que comuniquen la limitació de l'accés a aquelles persones que hagen demostrat accions agressives, irrespectuoses o d'assetjament envers altres persones									
Redactar i signar conjuntament famílies, alumnat i consell escolar municipal i empresaris un decàleg de responsabilitat per a previndre situacions de violència contra les dones, assetjament, etc., en els seus locals									

Reafirmar el paper de les famílies en la resolució de conflictes per qüestions de rols de gènere amb accions formatives que incorporen procediments de resolució de conflictes de convivència a l'àmbit familiar								
Realitzar accions formatives per a famílies per tal de desemmascarar les violències masclistes i les dependències emocionals perquè les puguin detectar ràpidament en les seues filles com a possibles víctimes i en els fills com a possibles agressors								

Recomanar i treballar amb l'alumnat la identificació i utilització d'un llenguatge no sexista								
Revisar que els documents de la comunitat utilitzen un llenguatge no sexista i inclusiu								
Reivindicar i identificar l'aportació de les dones en els coneixements treballats al centre educatiu								
Requerir i potenciar la presència i participació de les associacions de dones per informar el jovent de les seues activitats								
Reservar al centre espais i temps per a organitzar accions artístiques que promoguen la igualtat i la prevenció de la violència contra les dones								
Redactar indicadors d'avaluació i seguiment al voltant d'activitats esportives, culturals i socials que aporten dades sobre la igualtat entre xiques i xics de l'entorn més immediat								
Reflectir en la memòria de convivència la correlació entre els diferents tipus de violència identificats								
Reportar les dades de la memòria de convivència desagregades per sexe, edat i comarca per tindre una visió més acostada a la realitat								
Repensar i consensuar criteris per a l'elaboració de bases de dades que servisquen per crear indicadors d'avaluació i seguiment complets i transversals								

Recopilar en el centre educatiu els recursos externs i interns que poden incidir en la prevenció de les relacions abusives de parella								
Recopilar i adaptar o elaborar materials i recursos que faciliten la prevenció i detecció de relacions de violència al si de les parelles								
Reactivar a l'alumnat a través de dinàmiques participatives que l'empodere pel que fa a la detecció i actuació davant les relacions abusives de parella								
Reunir en trobades intercentres l'alumnat per tal que intercanvie experiències sobre accions de prevenció i d'identificació de relacions de parella abusives								
Reafirmar el respecte als diferents tipus de parella i a les seues orientacions sexuals								
Recórrer a activitats creatives per desmuntar els mites que continuen justificant conductes de parella abusives i violències masclistes, així com els masclismes quotidians								

Glossari

Agressió

Acció que atempta contra els drets i la integritat física i psicològica d'una persona. L'agressió està caracteritzada per ser un abús de poder d'una persona sobre una altra i, per tant, s'ha de diferenciar d'un malentès o un conflicte. Una agressió sexista és una agressió generada per motius de gènere o orientació sexual, entre d'altres. Una agressió sexual és una acció que atempta contra la llibertat sexual d'una persona. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*)

Androcentrisme

L'androcentrisme és la visió del món que situa l'home com a centre de totes les coses. Aquesta concepció de la realitat parteix de la idea que la mirada masculina és l'única possible i universal, de manera que es generalitza per a tota la humanitat, siguen homes o dones. L'androcentrisme comporta la invisibilitat de les dones i del seu món, la negació d'una mirada femenina i l'ocultació de les aportacions realitzades per les dones.

En paraules d'Eulàlia Lledó:

“L'androcentrisme consisteix en un punt de vista orientat pel conjunt de valors dominants en el patriarcat o, dit d'una altra manera, per una percepció centrada i basada en normes masculines. És agafar l'home com a

mesura de totes les coses; qualsevol discurs que presenta aspectes de la vida de les dones com una desviació (a la norma) és androcèntric”. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*)

Assetjament sexual

Comportament que atempta contra la dignitat d'una persona i té com a propòsit o produeix l'efecte de generar-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*)

Es tracta d'un comportament sexual, verbal o físic, no desitjat per la persona assetjada, dut a terme en diferents espais de la vida quotidiana, aprofitant-se d'una situació de superioritat o companyia i que repercuteix en les condicions de l'entorn fent-les hostils, intimidatòries i humiliants. L'assetjament sexual és una expressió més de les relacions de poder que exerceixen els homes sobre les dones.

Binarisme de gènere

Classifica a les persones segons dos gèneres corresponents al sexe masculí o femení, exclouent qualsevol matis intermediari i dificultant qualsevol elecció personal que no s'hi situe.

Cànon estètic

Ideal de bellesa que una cultura o societat estableix com a norma respecte del cos i l'aparença de les persones. És diferent segons el gènere i respon a una imposició del sistema patriarcal. Al projectar-se des de l'androcentrisme, el cànon estètic o de bellesa normatiu genera una major pressió sobre les dones que sobre els homes, fet que pot afectar les

conductes, desitjos, percepcions i relacions de les dones. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Coeducació

Un procés educatiu que afavoreix el desenvolupament integral de les persones amb independència del sexe en el qual estiguen socialitzades i, en conseqüència, entenem per escola coeducativa aquella en la qual s'equilibren les mancances amb les quals l'alumnat arriba a l'aula a conseqüència del sexisme que impregna la societat; aquella en la qual s'eliminen tot tipus de desigualtats o mecanismes discriminatoris per raó de sexe, identitat i expressió de gènere, ètnia, diversitat sexual o familiar, característiques sexuals, procedència o classe social, i aquella en la qual les alumnes i els alumnes puguen desenvolupar lliurement les seues identitats en un clima d'igualtat real i sense cap tipus de condicionants o limitacions imposades. (*Pla director de Coeducació, 2018: p. 4*).

És educar sense diferenciar els missatges en funció del sexe, és a dir, un sistema d'intervenció intencionat que, partint de la diferència entre els sexes, té com a objectiu la construcció d'un món comú i no enfrontat. (*Elementos para una educación no sexista* Feminario de Alicante, 2002).

Corresponsabilitat

Concepte que va més enllà de la mera conciliació i que implica compartir la responsabilitat d'una situació, infraestructura o actuació determinada. Les persones o agents corresponsables posseeixen els mateixos deures i drets en la seua

capacitat de respondre per les seues actuacions o infraestructures que estiguen a càrrec seu. (*Glossari sobre relacions de gènere i polítiques d'igualtat s.d.*).

Cosificació

Estratègia visual i narrativa que consisteix en desproveir de voluntat i agència a una persona, generalment una dona. Consisteix a presentar o tractar una dona com un objecte sexual, ignorant les seues qualitats i habilitats intel·lectuals o emocionals i reduint-la a un mer instrument o bé de consum. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Discriminació de gènere

Situació de marginació sistemàtica cap a les dones que està profundament arrelada en la societat patriarcal. Implica que no s'atorguen iguals drets, responsabilitats i oportunitats a homes i dones.

Diversitat

Existència de persones diferents entre elles, que no s'han de sotmetre a una única norma. La diversitat implica múltiples manifestacions igualment vàlides, en l'àmbit cultural, de gènere, de procedències, de cossos i de capacitats, entre d'altres. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Empoderament

Terme encunyat en la IV Conferència Mundial de les Dones de Beijing (Pequín) en 1995, per a referir-se a l'augment de la participació de les dones en els processos de presa de decisions i accés al poder. Actualment aquesta expressió

comporta també una altra dimensió: la presa de consciència del poder que, individualment i col·lectiva, ostenten les dones i que té a veure amb la recuperació de la seua pròpia dignitat com a persones. (*Glossari sobre relacions de gènere i polítiques d'igualtat s.d.*).

Equitat de gènere

Imparcialitat en el tracte a homes i a dones. Pot tractar-se d'igualtat en el tracte o d'un tracte diferent, però que es considera equivalent en termes de drets, beneficis, obligacions i oportunitats. L'equitat de gènere és un principi de justícia social i política que té per objectiu eliminar les desigualtats entre dones i homes i reconèixer les diferències de gènere que ens enriqueixen.

Escola coeducativa

El model d'escola coeducativa pressuposa que el professorat reconega les formes amb les que el sexisme es manifesta en el centre i inclús arriba a reconèixer-se com a part implicada en la producció d'eixa desigualtat. L'escola és una institució que contempla l'eliminació de les desigualtats sexuals i de les jerarquies de gènere. Atén les necessitats dels grups més que dels individus i a les diversitats culturals. Reconeix la no neutralitat escolar. Crea nous ordres discursius temporals i espacials. Prepara als individus per al món laboral i l'esfera privada i familiar. (Amparo Tomé).

Espai domèstic

S'identifica amb l'àmbit reproductiu, amb l'espai de la "inactivitat" on té lloc

la criança, els afectes i la cura de les persones dependents, és a dir, on es cobreixen les necessitats personals. En aquest espai és on s'ha col·locat tradicionalment a les dones.

Espai privat

És l'espai i el temps propi que no es dona a altres persones, que es procura per a si mateixes, allunyades de l'espai domèstic o del públic, és aquest espai on les persones es cultiven per projectar-se després en l'àmbit públic. En el cas de les dones es tendeix a confondre'l amb el domèstic.

Espai públic

S'identifica amb l'àmbit productiu, amb l'espai de l'activitat, on té lloc la vida laboral, social, política, econòmica, és el lloc de participació en la societat i del reconeixement. En aquest espai és on s'han col·locat els homes tradicionalment.

Equilibri en la paritat

La igualtat formal i la igualtat real entre dones i homes integra el sentit d'aquest principi. Cal avançar, d'una banda, en la participació equilibrada de les dones i dels homes en la presa de decisió pública i política i, per una altra, en la participació equilibrada també en l'àmbit privat, promovent la corresponsabilitat en les tasques de criança, de cura i domèstiques, d'acord amb un repartiment equitatiu dels temps i tasques. (*Pla director de coeducació, 2018, p. 9*).

Estereotips de gènere

Creences culturalment consensuades sobre les distintes característiques d'homes i dones en la societat. Té una forta càrrega emocional, expressa

sentiments i l'opinió d'unes persones respecte d'altres i es transmeten generacionalment. (*Guia de buenas prácticas Orientando desde las aulas, s.d. p. 12*), en definitiva són producte de costums i prejudicis.

Conjunt d'idees que s'obtenen a partir de les normes culturals prèviament establertes i que poden convertir-se, a ulls d'un grup o una societat, en un model de comportament que se sobreposa a la realitat dels subjectes i que, sovint, cal seguir per ser acceptat o acceptada. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Feminisme

El feminisme és un moviment social i polític que s'inicia formalment a finals del s XVIII i que suposa una presa de consciència de les dones com a grup o col·lectiu humà, de l'opressió, dominació i explotació de la qual han estat i són objecte per part del col·lectiu d'homes en el patriarcat, sota les seves diferents fases històriques de mode de producció, el qual les mou a l'acció per l'alliberament, amb totes les transformacions de la societat que aquesta requereix (Victoria Sau, 1981). Atesa la diversitat de corrents i punts de vista feministes, cal parlar de feminismes en plural. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Gènere

És el conjunt de normes diferenciades per a cada sexe, que cada societat construeix segons les seues necessitats, i que són imposades als individus a partir del naixement, com a pautes que han de regir els seus comportaments, desitjos i accions de tota mena (Subirats, M : 1994). Les normes diferenciades també reben

el nom de rols de gènere, ja que fan referència als papers socials de dones i homes. N'hi ha de diferents: rol provisor i rol expressiu; rol maternal i paternal; rol de cura i de comandament; rol d'afecció i rol d'iniciativa. Els rols de gènere contribueixen a alimentar els estereotips de gènere.

Grassofòbia

Opressió sistemàtica i estructural cap a les persones considerades grasses en una determinada cultura i societat. Consisteix a discriminar, menystenir, infantilitzar o tractar amb paternalisme i afecta especialment les dones. És fruit de les pressions estètiques que imposa el cànon estètic normatiu, a partir del qual es valoren i prenen de referència els cossos prims, omnipresents en les representacions audiovisuals, així com talles de moda, mida de les butaques del cinema o del metro, etc. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Heteropatriarcat

Sistema sociopolític i cultural que justifica i promou la superioritat de l'home i de l'heterosexualitat vers els altres gèneres i orientacions sexuals. Dóna la màxima importància als homes i al seu rol dominant en tots els àmbits de la societat i estableix la norma de que les relacions sexoafectives s'han d'establir entre un home i una dona. En l'heteropatriarcat es discriminen les dones i persones LGBTI+. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista, s.d.*).

Igualtat de gènere

Igualtat de drets i oportunitats entre dones i homes; suposa l'absència de

tota discriminació, directa o indirecta, per raó de sexe. (*Guia de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas, s.d.*).

Igualtat d'oportunitats

La igualtat és un dret que implica que tots els éssers humans han de tindre les mateixes oportunitats per a aconseguir equivalents condicions de vida en l'àmbit personal i social, independentment del seu sexe, ètnia, religió, opinió o qualsevol altra condició. (*Guia de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas, s.d.*).

Inclusió

Suposa acceptar i valorar la diversitat i les diferències com a element positiu i enriquidor i que això no supose mai ni desigualtat ni discriminació. Així mateix suposa reconèixer i tindre en compte l'existència d'una barrera afegida per a totes les dones que formen part dels col·lectius amb necessitats especials: la barrera de gènere. (*Pla director de coeducació, 2018, p. 9*).

Interseccionalitat

Pretén assenyalar que els diferents eixos de desigualtat o discriminació no són totalment independents, sinó que estan interconnectats. D'aquesta manera, les persones experimenten els seus efectes conjunts i de manera difícilment separable. Per a una visió global, es fa necessari abordar les desigualtats no com a compartiments estancs, sinó tenint en compte que les persones experimenten més d'un tipus de desigualtat. (*Pla director de coeducació, 2018, p. 9*).

Invisibilitat

Al llarg de la història les dones i les seues aportacions han sigut negades i amagades. La història de la humanitat s'ha construït des de la visió androcèntrica del món que exclou a les dones, arribant ni tan sols anomenar-les (d'ací, per exemple, la utilització dels termes masculins com genèrics teòricament globalitzadors, l'única realitat de la qual és que oculten i exclouen la presència de les dones). Aquesta invisibilitat de les dones es deu a la desigualtat entre homes i dones que parteix de la superioritat dels uns sobre les altres. Per a canviar aquest món androcèntric i patriarcal és necessari recuperar la història de les dones, tant pel que fa a dones singulars com a totes les aportacions que les dones han fet des de les seues distintes mirades i realitats quotidianes. (*Glossari sobre relacions de gènere i polítiques d'igualtat s.d.*).

Llenguatge sexista

Ús del llenguatge que utilitza exclusivament o majoritàriament un dels dos gèneres (habitualment el masculí) per a referir-se a tots dos. Aquesta forma de llenguatge exclou sistemàticament a un dels dos gèneres i fomenta la discriminació. (*Guia de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas, s.d.*).

Masclisme

Conjunt d'actituds, conductes, pràctiques socials i creences destinades a justificar i promoure el manteniment d'actituds discriminatòries contra les dones, així com contra aquells que tenen comportaments de tipus femení no sent dones. (*Guia de actividades para*

fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas, s.d.).

Masculinitat hegemònica D'acord amb Connell, la masculinitat hegemònica es pot definir "*com la configuració de la pràctica genèrica que encarna la resposta correntment acceptada al problema de la legitimitat del patriarcat, la que garanteix (o es pren per garantir) la posició dominant dels homes i la subordinació de les dones*".

Patriarcat

En paraules d'Adrienne Rich és "un sistema familiar i social, ideològic i polític amb el qual els homes, a través de la força, la pressió directa, els rituals, les tradicions, la llei, el llenguatge, els costums, l'educació i la divisió del treball determinen quin és o no el paper que les dones han d'interpretar amb la finalitat d'estar, en tota circumstància, sotmeses a l'home". Igualment, Marta Moia el defineix com "un ordre social caracteritzat per les relacions de dominació i opressió establides per uns homes sobre d'altres i sobre totes les dones i criatures. Així, els varons dominen l'esfera pública, govern i religió, mentre que la privada, que es refereix a la llar i a la reproducció, resta a l'emparedada de les dones". (Moreno, M, 2017).

Perspectiva de gènere

Suposa identificar les pràctiques sexistes al currículum ocult, promoure la igualtat de gènere de forma transversal en totes les pràctiques educatives i participar en la consecució de la igualtat d'oportunitats. Permet analitzar i comprendre les característiques que defineixen les

dones i els homes, així com les seues semblances i diferències. Analitza les possibilitats i oportunitats d'ambdós, les seues expectatives, les complexes i diverses relacions socials que es donen entre ambdós gèneres, així com els conflictes institucionals i quotidians que han d'afrontar i les maneres en què ho fan (Agència Espanyola de Cooperació Internacional, 2007). La perspectiva de gènere suposa considerar sistemàticament les diferents condicions, situacions i necessitats en què viuen dones i homes, en totes les polítiques i en els moments de la intervenció: diagnòstic, planificació, execució i avaluació. (IV Conferència Mundial de la Dona, Beijing 95). (*Glossari sobre relacions de gènere i polítiques d'igualtat s.d.*).

Prejudici

Idea basada en estereotips socialment adquirits, i que culturalment és acceptada com a veritat. Implica l'elaboració d'una opinió sense abans tindre cap experiència directa o real, per la qual cosa està íntimament relacionada amb la discriminació. (*Guia de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas, s.d.*).

Sexisme

Teòria que defensa que un sexe és superior a un altre i que el superior té uns drets, prerrogatives i privilegis més grans que els del sexe inferior. És un sistema de valors que es fonamenta en una cultura que diferencia els sexes i els jerarquitzava, tot justificant unes normes de comportament assignades segons aquesta divisió. El sexisme assigna capacitats, valors, normes i rols diferents entre homes i dones. Les

conductes sexistes, que promouen una hipervalorització del masculí en contraposició a una minusvalorització del femení, són difícils de detectar perquè encara ara estan molt arrelades en la societat, tenen lloc de manera quotidiana. (*Glossari Eina per una comunicació no sexista*, s.d.).

Sexting

Per sexting s'entén l'enviament de continguts de tipus sexual, foto o vídeos, produïts generalment per la persona que els remet, a una altra o altres persones per mitjà de telèfons mòbils. Són accions que solen tindre lloc entre persones que tenen o han tingut alguna relació afectiva o sexual i que es produeix per motius vinculats directament o indirectament a l'esfera íntima. Quan aquests continguts enviats per sexting són publicats o difosos sense permís, parlem d'un delictes.

Sextorsió

Aquest terme fa referència a una forma d'explotació sexual mitjançant xantatge, en el qual algú utilitza continguts sexuals obtinguts per sexting o per mitjà de la webcam per a obtenir alguna cosa de la víctima (generalment relacionat amb la sexualitat), amenaçant amb la seua publicació.

Socialització de gènere

És un procés d'aprenentatge pel qual, actualment, es transmeten les creences, els valors i els comportaments dominants d'una determinada societat, es construeixen les relacions de gènere i s'assignen els papers diferencials. (*Módulo de*

sensibilización sobre Salud y Género, s.d.).

Sostre de vidre

A partir dels anys huitanta nombrosos estudis realitzats des de les diverses Ciències Socials intenten donar resposta a la pregunta de per què les dones es troben infrarrepresentades en els llocs de poder i presa de decisions, utilitzant el terme "sostre de vidre" ("glass ceiling") (Segerman-Peck, 1991; Pwell, 1991; Davison i Cooper, 1992) en al·lusió metafòrica a les barreres transparents que impedeixen a moltes dones amb elevada qualificació accedir i promocionar en les esferes del poder econòmic, polític i cultural. Hi ha consens sobre els principals pilars que el sustenten a través de dos categories d'anàlisi: explicacions basades en factors personals interns (que prenen com a punt de partida la influència de la socialització en el desenvolupament de característiques diferencials entre homes i dones), i explicacions basades en factors socials externs (conseqüències derivades de la cultura patriarcal, creadora de relacions de poder asimètriques entre homes i dones en base l'establiment de rols de gènere diferencials i complementaris) (Maite Sarrió) (*Glossari de relacions de gènere i polítiques d'igualtat* s.d.).

Transversalitat

L'enfocament transversal de gènere comporta la incorporació de la perspectiva de gènere en totes les fases de gestió de les polítiques públiques, en tots els nivells i en totes les àrees temàtiques, la qual cosa suposa una adequació i millora de la cultura institucional mitjançant

el desenvolupament i seguiment de totes les actuacions que afecten, directament o indirectament, la comunitat educativa, reconeixent la seua necessària implicació per a aconseguir un model coeducatiu. (*Pla director de coeducació*, 2018, p. 9).

Valors democràtics

La democràcia se sustenta sobre els principis d'igualtat, llibertat i justícia per a dones i homes i sobre la defensa dels drets humans. Una societat democràtica ha de promoure societats pacífiques i inclusives. Sense la participació de les dones en igualtat de condicions no existeix democràcia real. La societat es troba en una cruïlla mentre que es promouen valors de respecte i tolerància, es produeixen situacions de violència estructural en tots els àmbits de la vida: violència de gènere, assetjament escolar, violència en l'esport, violència sexual i tracta de persones. L'estat de dret és per naturalesa un model de desenvolupament, progrés i justícia incompatible amb la violència en totes les seues formes, amb la corrupció i amb l'abús exercit sobre les persones més vulnerables. (*Pla director de coeducació*, 2018, p. 9).

Violència de gènere

Tot acte de violència sexista que té com a resultat possible o real un mal de naturalesa física, sexual, psicològica, incloent-hi les amenaces, la coerció o la privació arbitrària de la llibertat de les dones, siga en la vida pública o siga en la privada. (*Guia de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas* s.d.).

El concepte de violència de gènere es diferencia d'un altre tipus de violències

en dos aspectes fonamentals. El primer fa referència a l'origen d'aquesta, això és, el sistema de domini basat en les relacions de poder d'un gènere, el masculí, sobre un altre, el femení. El segon té a veure amb protagonisme de qui l'exerceix, és a dir, homes que han construït la seua identitat de gènere des de la masculinitat hegemònica i es creuen superiors a les dones arribant fins i tot a usar la violència contra elles per a demostrar-ho. Tots dos aspectes es van recollir en la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. En el Títol Preliminar en què es defineix aquesta violència "com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, s'exerceix sobre aquestes per part dels qui siguen o hagen sigut els seus cònjuges o dels qui estiguen o hagen estat lligats a elles per relacions similars d'afectivitat, fins i tot sense convivència". (Moreno, M, 2017). La violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que – produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, entre els quals hi poden haver amenaces, intimidacions i coaccions- tinga com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat. (*Glossari Eines per una comunicació no sexista* s.d.).

Es poden diferenciar cinc tipus de violència de gènere, la qual cosa ja ve dictada per la Unió Europea amb la finalitat d'unificar criteris per a establir

indicadors comuns de violència de gènere.

La violència psicològica és la forma de violència més comuna que afecta les dones i és preliminar a qualsevol altra forma de violència al si d'una parella.

Una manifestació és la violència psicològica de control. Es tracta d'una de les actituds que més predominen i s'exerceix a partir de la vigilància constant que es realitza dins d'una parella cap a la dona; i no sols en la mateixa forma de control sinó respecte de la prohibició de relacionar-se amb altres persones o formes de vestir. Igualment aquesta violència psicològica té una vessant emocional, convertint-se en una estratègia de xantatges que es manifesten en càstigs, amenaces, menyspreus o intimidacions constants.

Respecte de la violència econòmica es manifesta en una desigualtat en l'accés als recursos compartits, negant o controlant l'accés als diners, els drets de propietat o a la independència econòmica de la dona. Però a més a més, es produeix un accés més restringit a altres recursos com l'educació, la formació personal, dificultat d'aconseguir préstecs o bé herències. Aquest fenomen també es coneix com la "feminització de la pobresa".

La violència física apareix després de les manifestacions i estratègies de control. Es produeix de forma graduada augmentant l'agressivitat cap a la dona en empentes o colps entre d'altres. Aquest tipus de violència de gènere és clarament identificable i reconeguda, però per contra, la violència psicològica en les seues manifestacions passa desapercibuda i no s'identifica pels joves adolescents.

La violència sexual es manifesta en qualsevol activitat sexual no consentida per la víctima, i es produeix en el marc de les relacions de parella i se situa des de la pressió i imposició de determinades pràctiques sexuals per part de l'agressor a través de la força i la intimidació sense cap consentiment per part de dona. (Moreno, M, 2017).

Visibilitat

Mesures i actuacions concretes que posen l'accent en la necessitat de visibilitzar les dones i la seua contribució al desenvolupament de la humanitat en totes les àrees del coneixement, fent valdre els seus assoliments, la seua lluita i la transmissió dels seus valors, visibilitzant i compensant la seua absència històrica en el sistema educatiu. Aquesta absència té, entre altres conseqüències, una elecció acadèmica diferenciada, que implica que els xics continuen triant branques professionals tradicionalment masculines, ben valorades socialment, mentre que les xiques tendeixen a accedir al mercat amb majors dificultats i a través de professions feminitzades, pitjor retribuïdes, menys prestigiades socialment i que aprofundeixen la bretxa salarial. Per consegüent, cal fomentar les mateixes expectatives de futur en les xiques i en els xics. L'anàlisi del currículum ocult del centre i del professorat i les metodologies aplicades influeixen a perpetuar els models androcèntrics dins i fora dels centres educatius. (Pla director de coeducació, 201 p. 9).

Bibliografia

De La veu de la comunitat científica

Acker, Joan (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & society*, 4(2), 139-158.

Bonino Méndez, Luis (1996). Micromachismos: la violencia invisible en la pareja. *Primeras Jornadas de género en la sociedad actual* Valencia: Generalitat Valenciana, 25-45.

Bonal, Xavier (2000). *Actitudes del Profesorado ante La Coeducación* Barcelona: Graó.

Bonal, Xavier (2014). *Cambiar la escuela: la coeducación en el patio de juegos* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona Institut de Ciències de l'Educació.

Connell, Raewyn (2001). Educando a los muchachos: nuevas investigaciones sobre masculinidad y estrategias de género para las escuelas. *Nómadas*, (14), 156-171.

Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca (2018). Género: Desde una perspectiva global Valencia: PUV.

Sau, Victoria (1998). "De la violencia estructural a los micromachismos" a Vicenç Fisas. *El sexo de la violencia: género y cultura de la violència* Barcelona: Icaria.

Subirats, Marina (2009). "La escuela mixta, garantía de coeducación" a VVAA *Participación educativa nº 11 Revista cuatrimestral del Consejo Escolar del Estado: La educación, factor de igualdad*, 94.

Thorne, Barry (1993). *Gender play: Girls and boys in school* Nova Jersey: Rutgers University Press.

Del Glossari

DDAA (1990): *Cap a una orientació coeducativa. Dades i propostes*. Ed. Generalitat València Institut de la Dona.

DDAA (2008): *Educación en la igualdad de género. Cien propuestas de acción*. Ed. Tolerancia 0.

DDAA (s.a.): *Glossari Eines per una comunicació no sexista*. Observatori de les dones en els mitjans de comunicació [https://eina.observatoride-

lesdones.org/glossari/].

DDAA (2008): *Formación en relación* Cuadernos de Educación no sexista. Ed. Instituto de la Mujer .

DDAA (s.a.): *Guía de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas* FADAE-SIJE.

[http://www.fadae.org/extras/recursos/guia_de_actividades_de_igualdad.pdf].

DDAA(s.a.): *Guía de buenas prácticas. Orientando desde las aulas*. Agrupación de desarrollo profesional .

DDAA (1990). *III Jornadas sobre "Experiencias para una educación no sexista"*. Ed. Generalitat Valencia Institut de la Dona.

DDAA (2008). *Premios Irene. La paz empieza en casa, 2006 i 2007*. Ed. Ministerio de Educación, Política Social y Deporte.

DDAA (1991): *Proyecto Tenet de formación del profesorado en coeducación*. Ed. Generalitat Valenciana. Institut Valencià de la Dona .

DDAA (1991): *¿Qué es coeducar?*, Ed. Ministerio de Asuntos Sociales.

ARNOT, M. (2009): *Coeducando para una ciudadanía en igualdad*. Ed. Morata.

COMUNITAT VALENCIANA GENERALITAT/ (2018): *Pla director de Coeducació* Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport.

[<http://www.ceice.gva.es/documents/161634256/165603089/Pla+Director+de+Coeducaci%C3%B3/41bf1d73-e9c9-4589-9f4c-bdab09fe0fcb>]

COONNEL, R. W. " La organización social de la masculinidad" en Teresa Valdés y José Olavaria (eds), *Masculinidades, Poder y Crisis* Chile, Santiago, Isis Internacional, FLACSO, 1997, p. 39.

DÍAZ-AGUADO, Mª JOSÉ (2002): *Prevenir la violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. (Programa para Educación Secundaria)*. Ed. Instituto de la Mujer.

FEMINARIO DE ALICANTE (2002): *Elementos para una educación no sexista. Guía didáctica de la coeducación*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. [https://oficinaigualtat.uib.cat/digitalAssets/297/297598_elementos-edu-no-sexista-pdf.pdf].

MORENO LLANEZA, M. , RUIZ REPULLO, C. , DÍEZ FERNÁNDEZ, C (2017): *Guía para la prevención y actuación ante la violencia de género en el ámbito educativo*. Instituto Asturiano de la Mujer del Principado de Asturias. [<http://institutoasturianodelamujer.com/iam/wp-content/uploads/2018/02/Guia-violencia-g%C3%A9nero-%C3%A1mbito-educativo.pdf>].

OLWEUS, D. (2004): *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Ed. Morata.

SIMÓN, M. ELENA (2010): *La igualdad también se aprende. Cuestión de*

coeducación. Ed. Narcea.

SUBIRATS, M. (1994): "Conquistar la igualdad: la coeducación hoy" *Revista Iberoamericana de educación, Género y Educación*, núm. 6, p. 49-78.

De Dimensions

DDAA (2018): *Gènere i política urbana. Arquitectura i urbanisme des de la perspectiva de gènere*. Ed. Generalitat Valenciana Institut Valencià de l'Edificació.

DDAA (2018): *Guia per a l'elaboració de protocols davant les violències sexuals en espais públics d'oci*. Ed. Diputació de Barcelona.

DDAA (2009): "Inteligencia emocional como alternativa para la prevención del maltrato psicológico en la pareja", *Anales de psicología*, vol. 25, 2, p. 250-260.

DDAA (2010): *Prevenció de relacions abusives de parella: recomanacions i experiències*. Ed. Generalitat de Catalunya-Ajuntament de Barcelona.

DDAA (2018): *Protocol "No callem" contra les agressions i els assetjaments sexuals en espais d'oci nocturn privat*. Ed. Ajuntament de Barcelona.

DDAA (2019): *Urbanisme i gènere: marxes exploratòries de vida quotidiana*. Ed. Ajuntament de Barcelona. Quaderns metodològics feministes.

AZARA, S. ; GIL, Mª V. (2017): *Set per a introduir la perspectiva de gènere en el procés urbà*. Ed. Generalitat Valenciana Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori.

CUCURELLA, A. (2007): La perspectiva de gènere en el disseny i l'ús d'espais públics urbans: el cas del Parc dels Colors de Mollet del Vallès (Barcelona). *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49, p. 119-138.

DAVINS, M. (2005): *Maltractament en les relacions de parella: estils de personalitat, simptomatologia i ajustament diàdic d'un grup de dones maltractades*. (Tesi doctoral no publicada). Universitat Ramon LLull.

FRAG, C. (ED), (2013): *La comunicació de gènere e inclusiva en tiempos de crisis*. Ed. AMECO.

GARCÍA, Mª D. (1998): "Gènere, espai i societat: una panoràmica de la geografia internacional a finals dels anys 90". *Quaderns de Geografia*, 64, p. 295-312.

HEREDERO, C. (2019): *Género y coeducación*. Ed. Morata.

MOLLÁ, T. (2013): "Socialización en género y crisis: el papel de los medios de comunicación", FRAG, C. (ED.), (2013): *La comunicació de gènere e inclusiva en tiempos de crisis*. Ed. AMECO, p. 87-106.

PARICIO, A. (2019): *Barcelona Regional Manual de l'urbanisme de la vida quotidiana: un urbanisme amb perspectiva de gènere, Model urbà*. Ed. Ajuntament de Barcelona, Gerència d'Ecologia Urbana .

PINEDA, E. (2017): *La violència estètica Una modalitat no prevista per*

la legislació però amb els mateixos efectes negatius Ed Ajuntament de Sabadell [www.sabadell.cat/ca/sap/545-lgbti/butlletí-digital/54995-article-d-opinio-la-violencia-estetica].

PRADO, N. ; PINEDA, M. (2018): *Guia per a l'elaboració de protocols davant les violències sexuals en espais públics d'oci*. Ed. Diputació de Barcelona.

PRATS, M. (1998): "Gènere, ús del temps i geografia: un estat de la qüestió", *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 32, p. 175-188.

ROCA, M. (2000): "Les relacions de gènere en les parelles joves a partir de l'anàlisi dels espais domèstics", *Revista Catalana de Sociologia*, p. 11-40.

RODÓ, M. (2013): "Gènere, cos i sexualitat La joventut, l'experiència i l'ús de l'espai públic urbà", *Papers*, 98/1, p. 127-142.

SANJUAN, C. (2019): *Violència Viral, anàlisi de la violència contra la infància y la adolescència en el entorno digital*. Ed. Save The Children [https://www.savethechildren.es/publicaciones/informe-violencia-viral-y-online-contra-la-infancia-y-la-adolescencia].

SOLEY-BELTRAN, P. (2019): *Compta amb nosaltres! Bones pràctiques per a una programació cultural paritària*. Ed. Ajuntament de Barcelona, Quaderns Metodològics Feministes. "

UNESCO (2019): *Informe de seguimiento de la educación en el mun-*

Annexos

do 2019: informe sobre gènere: Construyendo puentes para la igualdad de género. UNESCO. [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369621?locale=es>].

UNESCO (2019): *Orientaciones internacionales para abordar la violencia de género en el ámbito escolar*. UNESCO. [<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000368125.pdf>].

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA: *Glossari sobre relacions de gènere i polítiques d'igualtat*. [<https://www.uv.es/igualtat/>].

Annex I

Ets una peça clau. Missatges aportats per les persones participants

Aspecte físic

1. Iguals
2. Atrevides, fortes i lliures
3. Les dones som les millors
4. La quantitat de roba no marca la quantitat de respecte
5. El gènere està entre les orelles i no entre les cames
6. La corba més bonica d'una dona és el seu somriure
7. Jo em compromet que aprengues a veure't guapa cada dia
8. Ser lliure sempre Ser feliç sempre Ser jo mateixa sempre Ser dona sempre *Sapere aude*
9. La dona és una obra d'art que il·lumina els ulls de qui la mira
10. Jo em compromet a ser una dona forta
11. Jo em compromet a no callar
12. Sou collonudes
13. Jo em compromet a tindre els ulls ben oberts
14. La imatge més bella es troba a l'interior
15. Idèntics
16. Les dones poden fer el mateix que els homes

Seguretat

1. Igualtat i drets humans per a tots
2. Aquella llibertat per la qual lluitem, que siga una llibertat de igualtat
3. La violència és l'últim recurs per a l'incompetent
4. Amb la violència oblidem qui som
5. Ser valents i valentes
6. Totes per una víctima menys Igualtat... però en tot
7. Qui estima no maltracta
8. No permetes que domine la teua vida
9. Ajudem les persones
10. Si algú et posa la mà damunt, assegura't que no la pose damunt de

ningú més

11. Desfés el llaç que no et porta a la felicitat, no et deixes matar
12. Res no justifica la violència

Espai públic

1. Tots iguals per treballar
2. Tots tenim el mateix dret
3. El bé és temporal, el mal és permanent
4. Tots tenim els mateixos drets
5. Igualtat i drets humans per a tots
6. No discriminació, no injustícia
7. Junts per la dona
8. Denúncia, denúncia, denúncia
9. La igualtat consisteix a saber que encara que tots no som iguals, hem de tractar-nos com a iguals
10. Nosaltres podem amb tot
11. Tots tenim els mateixos drets i els mateixos somnis
12. No al masclisme
13. A voltes les dones sentim com si haguéssim de demanar permís per a fer les coses Hem de canviar això
14. El feminisme és una forma de viure individualment i de lluitar col·lectivament
15. Atrevida
- 1.6 Totes juntes podem
17. La clau per la igualtat està per arribar Busquem-la junts
18. Anomenar les dones sexe dèbil es una calúmia: és la injustícia de l'home cap a la dona (Mahatma Gandhi)
19. La intel·ligència crea La violència destrueix Sigues intel·ligent
20. Jo em comprometo a tractar a tots per igual
21. Jo em comprometo a ajudar-la
22. Jo em comprometo a opinar i participar
23. Un aplaudiment per les dones que lluiten dia a dia per a traure el seu treball endavant
24. Dona i home, dos paraules distintes però completament iguals
25. Jo em comprometo a mantindre'm compromès
26. Jo em comprometo a no abandonar mai la causa
27. En un món sense pensar la dona ocupa un bon lloc
28. Igualtat no significa donar a tothom el mateix, sinó donar a cadascú el que necessita
29. Vosaltres, les dones, sou com conquerir la Lluna, cada pas que feu és com un gran bot per a la humanitat

30. Tindre la mateixa llibertat
31. La primera igualtat és la equitat
32. Sense igualtat no tenim llibertat
33. Jo em compromet a tolerància 0
34. Ens queda molt de camí Juntes podem
35. Jo em compromet a evitar les injustícies
36. Jo em compromet a seguir lluitant
37. Jo em compromet a no mirar cap a un altre costat
38. Jo em compromet a ser la dona que em done la gana de ser
- 3.9 Jo em compromet a remar i remar, que la corrent és forta
40. Jo em compromet a acabar amb els estereotips
41. Jo em compromet a denunciar
42. Dona treballadora Dona lluitadora
43. Jo em compromet a que fem història
44. Igualtat Fora masclisme
45. Jo em compromet a no deixar mai la lluita per la igualtat
46. Som les netes de les bruixes que mai vau poder cremar
47. Per la gran tasca que fan en silenci totes les dones Que es reconeguen!
48. Respectar els altres abans que res
49. La igualtat de gènere ha de ser una realitat
50. La igualtat és la paraula que fa que el planeta encaixe
51. Amunt la dona!!
52. Volem més dones en la política Volem més dones bombers i volem dones policies
53. No a la violència, sí a l'amor
54. Ni una més!
55. Tu pots No tingues por, denuncia!
56. La igualtat té tots els colors de l'arc de Sant Martí
57. Gràcies per tot, dones!!!
58. Jo em compromet a jugar amb igualtat

Espai domèstic

1. Tots som iguals
2. No a la violència de gènere
3. Hem de ser tots amics
4. Els xics i les xiques són iguals i poden jugar junts Tots tenim els mateixos drets Les xiques i els xics poden fer el mateix
5. Jo em compromet que ningú mane sobre mi
6. Algunes dones no se n'adonen del que valen i molts homes no se n'adonen del que tenen
7. Estima'm, no llastima'm

8. Dona'm el dret
9. Recorda que la dona ho és tot Respecta a les dones com a ta mare
10. El meu desig eres tu, únicament tu M'has ajudat en els bons moments i en els dolents T'has esforçat per a ajudar-me, ara jo m'esforçaré per a alegrar-te Et vull molt, mare
11. Me'n recorde d'aquells dies plujosos quan estava malalta i tu em cuidaves, quan jo anava al parc i tu m'acompanyaves Quan jo estic trista tu em fas riure Quan jo soc feliç, tu ho eres amb mi Et vull, mare
12. Un home deixa de ser-ho quan maltracta una dona Sense la dona mai no podrem avançar
13. Digues NO! al maltractament
14. No més
15. Mamà, et vull molt Vaig a ajudar-te en totes les coses La meua mamà és treballadora
16. Jo em compromet a denunciar
17. Que jo no siga la pròxima

Entorn formatiu

1. Tots tenim els mateixos drets
2. Que ningú et frene
3. L'educació és l'arma més poderosa que pots usar per canviar el món
4. Els homes i les dones tenen el mateix dret
5. Per les dones de la fàbrica
6. Mateixa igualtat
7. Trenca els miralls, els cànons de bellesa i les cadenes que et fan presa
8. Amb un món més igual, serem afavorits
9. Igualtat! Les dones no són menys que els homes Cal respectar-les!
10. Igualació no només és en matemàtiques, sinó també entre les persones
11. Jo em compromet a educar des de la igualtat i el respecte
12. Jo em compromet a formar bones persones
13. Jo em compromet a identificar
14. Jo em compromet a informar i comunicar en igualtat
15. Jo em compromet a fer música per la igualtat
16. Fins que no tinguem igualtat en educació no tindrem una societat igualitària
17. Que s'eduque al fill del llaurador i de l'escombrariere com al més ric assalariat
18. Igualtat igual a llibertat
19. Jo em compromet a educar en igualtat
20. La llibertat s'aprèn exercint-la

21. Perquè l'educació per la igualtat siga una realitat
22. Em compromet a educar en valors i prendre consciència de la igualtat de gènere
23. Jo em compromet a trencar cadenes
24. Jo em compromet a ser més tolerant
25. Coeducació

Relacions de parella

1. Igualtat
2. Homes i dones iguals
3. Si fas mal a la dona, fas mal al món
4. Tots estem per igual
5. L'amor ha de fer-nos lliures, no un joguet
6. Que les parelles no es barallen, que s'estimen
7. El maltractament no és afició: és dolor, no amor
8. No maltractes a qui et vol, si no vols perdre el seu amor
9. Al cap i a la fi, la por de la dona a la violència de l'home és l'espill de la por de l'home a la dona sense por
10. Lluita si t'està fent mal Sigues feliç i no et rendisques
11. Ets molt important
12. No desitge que les dones tinguen poder sobre els homes, sinó sobre elles mateixes
13. Si la toques a ella ens toques a tots La intel·ligència no es divideix en sexes
14. Si fa mal, no és amor
15. Mai més violència contra la dona
16. Jo em compromet a estar ací per a tu
17. Jo em compromet a il·lusionar-te
18. Ni dalt ni baix Tots junts de la mà i un al costat de l'altre construirem un món amb respecte, tolerància igualtat
19. No oblides cuidar-la, potser demà no la tingues i et toque imaginar-la
20. Jo em compromet a tenir-te en compte
21. Et vull Et deixe fer
22. Som tots al 100% iguals
23. Jo em compromet a lluitar cada dia
24. Jo em compromet a MAI deixar que un home em controle
25. Posa't fi per a tenir un principi
26. Jo em compromet a escoltar-la
27. No sigues una esclava Truca al 016

Emocions

1. A l'amistat no hi ha diferències
2. Sigues forta
3. Tu ets una peça clau, no et deixes portar pel que et diguen Tu ets important per a la societat
4. El respecte es guanya, l'honestedat s'aprecia, la confiança s'adquireix, la realitat es retorna
5. Fem créixer les arrels de la igualtat
6. Ja ets campiona de la teua vida
7. Món sense dones, món sense felicitat
8. Sempre hi ha temps per estimar-se una mateixa
- 9 Sense dones no hi ha vida, respecteu-les
10. No pot haver amistat sense igualtat
11. Junts anem avançant
12. Un cor partit mereix ser reconstruït Ajuda! 016
13. Meresc el teu respecte
14. Les víctimes no són culpables
15. Jo em comprometo a no resignar-me
16. La paciència i el temps fan més que la força i la violència
17. Ningú pot fer-te sentir inferior sense el teu consentiment
18. Visca la mare que ha parit a totes les dones
19. Jo em comprometo a ser valenta
20. Jo em comprometo a estimar-me un poc més cada dia
21. Ningú és millor que ningú
22. Jo em comprometo a superar-me
23. Em comprometo a no deixar que ningú m'infravalore
24. Jo em comprometo que ningú em pose cadenes
25. Jo em comprometo que no plores
26. Jo em comprometo a superar-me
27. Jo em comprometo a lluitar pel que vull
28. Serem les dones que vulguem ser
29. Em comprometo a estimar-me com a dona i somriure cada dia
30. Em comprometo a no deixar que m'avassallen
31. Deixar que el dolor siga del cor
32. Estimades
33. A la dona la corone i al l'home no li perdone
34. Les dones no som diferents, som especials

Annex II

Detecció masclismes del “Concurs de Rap”

—Quan es fa menyspreu de les teues aportacions verbals, orals en la conversa i es fa necessària l'aprovació en la veu d'un home, que pel fet de ser-ho ja que és “expert” Quan una dona rep una frase del tipus “Se t'està passant l'arròs”

—Quan no vols continuar la conversa amb algú que et busca a un nivell que no t'interessa i es posa agressiu

—Quan no et permeten portar “mala cara” i ens increpen “arreglat un poquet!”

—Quan es reconeix més a un company home pel mateix treball que fas tu

—Quan s'infravalora el teu esforç perquè com eres dona se suposa que això ja ho saps fer

—Quan heu de canviar de camí per evitar una estoneta incòmoda per mirades, floretes i nus psicològics

—Quan ixes de nit i cal que demanes un taxi per la inseguretat en alguna zona, o per la presència de grups d'homes

—Quan li reclames a un company un tracte considerat i igualitari i et fa sentir malament i culpable per fer-lo

—Quan acudeix al metge (home) i et dolga el que et dolga et diagnostiquen ansietat o nervis

—Quan les dones amb càrrecs de representació són qüestionades pel seu aspecte, la vestimenta, el pentinat, per la seua imatge, i els seus companys no

—Quan l'ús de l'espai per part de l'home supera i envaeix el teu espai personal i et quedes sense capacitat de moviment i, per tant, es veu minvada la teua expressió i comunicació no verbal

—Quan són dones qui serveixen el cafè, hostesses de congressos Inclòs quan el serveixen les companyes-dones en reunions de treball

—Quan a una dona li diuen, “així no parla, es mou i se senta una senyoreta!”

—Quan cada vegada que reclamem un tracte just, considerat, escoltem com a resposta: “estàs exagerant!”

- Cada vegada que ens minimitzen amb la paraula “senyoreta” i als companys homes es refereixen com “senyors”
- Quan ens exigeix o demana “somriu!” perquè estem serioses
- Quan un company i jo ens demanen una cervesa i un refresc i em posen a mi el refresc
- Quan vaig al servei i veig en la porta la icona de dones i la icona de canvi de bolquers de bebés
- Quan portem el compte al restaurant i la donen a l’home
- Quan duc el cotxe al taller i no es molesten a explicar-me gens, perquè “per a què, no ho entendrà!”
- Quan un home no consent que li cedisca el pas en creuar una porta
- Quan en un fòrum públic t’anomenen a soles pel nom i als companys homes amb els cognoms
- Quan un home és molt graciós és l’ànima de la reunió, quan ho és una dona, és que està malament del cap
- Quan veus a les dones en els seus treballs amb uniformes de faldilla

com més curta millor, és que estan més boniques

—Quan el cambrer es refereix a tu com paraules com a preciosa, bonica, boniqueta!

—Quan et lleven el cognom de la MARE

—Quan un home et posa “al teu lloc” amb el SILENCI que es talla!

Annex III. Formulari en línia, dirigit a professorat responsable d'Igualtat i Convivència

QÜESTIONARI PROFESSORAT	QÜESTIONARI PROGENITORS/ TUTORS	QÜESTIONARI ALUMNAT
Respon a aquestes qüestions pensant en el que observes en tu i en les teues companyes i companys, i en la vida del centre:	Com a mare o pare, i pel que observes en general en altres progenitors, consideres que:	Pel que observes en tu i en les teues companyes i companys:
Esperem de les alumnes comportaments més dòcils, amables i afectius que dels alumnes? ☐ SI ☐ NO	Esperem de les filles comportaments més dòcils, amables i afectius que dels fills?	Esperem de les companyes comportaments més dòcils, amables i afectius que dels companys?
Esperem dels alumnes comportaments més impulsius i visceralers que de les alumnes? ☐ SI ☐ NO	Esperem dels fills comportaments més impulsius i visceralers que de les filles?	Esperem dels companys comportaments més impulsius i visceralers que de les companyes?

Quan ens dirigim a una alumna ho fem de manera més afectuosa perquè són més sensibles als nostres gestos? ☐ SI ☐ NO	Quan ens dirigim a una filla ho fem de manera més afectuosa perquè són més sensibles als nostres gestos?	Quan el professorat es dirigeix a una alumna ho fa de manera més afectuosa? ☐ SI ☐ NO A casa, quan els progenitors es dirigeixen a una filla ho fan de manera més afectuosa? ☐ SI ☐ NO
Quan un alumne es mostra més sensible i afectiu, el veiem més feble o vulnerable? ☐ SI ☐ NO	Quan un fill es mostra més sensible i afectiu, el veiem més feble o vulnerable?	Quan un xic es mostra més sensible i afectiu, les companyes i els companys el veuen més feble o vulnerable?
Fomentem per igual la participació de les alumnes i dels alumnes en la dinàmica de l'aula i del centre? ☐ SI ☐ NO	Fomentem per igual la participació de les filles i dels fills en la dinàmica de l'aula i del centre? ☐ SI ☐ NO Fomentem per igual la participació de les filles i dels fills en les tasques de la llar? ☐ SI ☐ NO	A l'escola es fomenta per igual la participació de les xiques i dels xics en la dinàmica de l'aula i del centre? ☐ SI ☐ NO A casa, es fomenta per igual la participació de les filles i dels fills en les tasques de la llar? ☐ SI ☐ NO

Valorem de la mateixa manera les aportacions que fan les alumnes que les que fan els alumnes? ☐ SI ☐ NO	Valorem de la mateixa manera la implicació de les filles i dels fills en les tasques i activitats de l'escola?	A l'escola es valora per igual les aportacions que fan les xiques que les que fan els xics? ☐ SI ☐ NO A ta casa i al teu entorn, es valora per igual les aportacions de les filles i dels fills? ☐ SI ☐ NO
En les entrevistes, tutories, etc. amb les famílies, la nostra actitud canvia si tenim davant al pare o a la mare? ☐ SI ☐ NO	En les cites per a parlar amb el professorat la nostra actitud canvia si tenim davant a una o un docent?	Quan un professor o una professora vol parlar amb tu, canvia la teua actitud si és un home o una dona? ☐ SI ☐ NO A casa, la teua actitud canvia si parles amb el teu pare o amb la teua mare? ☐ SI ☐ NO
Qui contesta o signa de la família normalment les comunicacions que es realitzen a través de l'agenda? ☐ MARES ☐ PARES ☐ INDISTINTAMENT	Si s'utilitza l'agenda com a canal de comunicació família-escola, qui contesta o signa els missatges rebuts?	A qui li ensenyes habitualment l'agenda i signa les comunicacions?

Has o han viscut companys la diferent autoritat que se li ha atorgat a un docent pel fet de ser home? ☐ SI ☐ NO	A les mares i als pares els dóna més garantia de professionalitat que els docents siguin homes? ☐ SI ☐ NO	Com a alumna/e, imposa més respecte i autoritat un mestre/ professor per ser home? ☐ SI ☐ NO Com a filla/fill, imposa més respecte i autoritat el teu pare per ser home? ☐ SI ☐ NO
Les famílies tenen diferents expectatives en el projecte de vida dels seus fills i de les seues filles? ☐ SI ☐ NO	El professorat té diferents expectatives sobre el projecte de futur del seu alumnat segons el seu sexe? ☐ SI ☐ NO	El professorat té diferents expectatives sobre el projecte de futur del seu alumnat segons el seu sexe? Les famílies tenen diferents expectatives en el projecte de vida dels seus fills i de les seues filles?
Quan observes a l'alumnat en el temps d'esplai al pati, totes i tots participen en les mateixes activitats? ☐ SI ☐ NO	Els xics i les xiques participen per igual en totes les activitats del pati? ☐ SI ☐ NO	Quan observes el pati, esteu tot l'alumnat participant de les mateixes activitats? ☐ SI ☐ NO

Qui està ocupant la part central del pati? ☐ XIQUES ☐ XICS Quina activitat es du a terme normalment al pati? ☐ ESPORTS ☐ MÚSICA I BALL ☐ JOCS ☐ TRADICIONALS ☐ ALTRES	Si has pogut observar el pati en alguna ocasió, qui està ocupant la part central? ☐ XIQUES ☐ XICS Quina activitat es du a terme normalment al pati? ☐ ESPORTS ☐ MÚSICA I BALL ☐ JOCS ☐ TRADICIONALS ☐ ALTRES	Qui ocupa la part central del pati? XIQUES XICS Quina activitat es du a terme normalment al pati? ☐ ESPORTS ☐ MÚSICA I BALL ☐ JOCS ☐ TRADICIONALS ☐ ALTRES
En el maneig dels conflictes els docents utilitzen mètodes més autoritaris/impositius per resoldre'ls? ☐ SI ☐ NO	En el maneig dels conflictes els pares utilitzen mètodes més autoritaris/impositius per resoldre'ls? ☐ SI ☐ NO	En el maneig dels conflictes els docents utilitzen mètodes més autoritaris/impositius per resoldre'ls? En el maneig de les conflictes els pares utilitzen mètodes més autoritaris/impositius per resoldre'ls?
Les mestres/ professores utilitzen mètodes més dialogants per a la resolució d'aquestes situacions? ☐ SI ☐ NO	Les mares utilitzen mètodes més dialogants per a la resolució d'aquestes situacions? ☐ SI ☐ NO	Les mestres/ professores utilitzen mètodes més dialogants per a la resolució d'aquestes situacions? Les mares utilitzen mètodes més dialogants per a la resolució d'aquestes situacions?

Els docents homes tenen o aconsegueixen més autoritat amb el seu alumnat a l'aula que les docents dones? ☐ SI ☐ NO	Els pares tenen o aconsegueixen més autoritat amb els seus fills i filles que les mares?	Els docents i els pares tenen o aconsegueixen més autoritat amb el seu alumnat i els seus fills que les dones?
L'aportació de les dones al Saber al llarg de la Història està justament present en el currículum i els materials? ☐ SI ☐ NO	Les aportacions de les dones al llarg de la història estan valorades en la mateixa mesura que les dels homes?	L'aportació de les dones al Saber al llarg de la història està justament present en el currículum i els materials? L'aportació de les dones al llarg de la història en la cura i manteniment de la vida té valor socialment?
Les representacions i imatges de dones en els materials són equilibrades en quantitat pel que fa a les dels homes? ☐ SI ☐ NO	Les representacions i imatges de les dones en els materials són equilibrades en quantitat pel que fa a les dels homes?	Les representacions i imatges de les dones en els materials són equilibrades en quantitat pel que fa a les dels homes?
Són imatges i representacions lliures d'estereotips, prejudicis i rols de gènere? ☐ SI ☐ NO	Són imatges i representacions lliures d'estereotips, prejudicis i rols de gènere?	Són imatges i representacions lliures d'estereotips, prejudicis i rols de gènere?

En les interaccions comunicatives amb el nostre alumnat consideres que es nomena les alumnes i els alumnes? ☐ NOMENA EN IGUALTAT ☐ NOMENA EN MASCULÍ GENÈRIC	En la comunicació en la llar consideres que nomena a les filles i fills, o utilitzem el masculí genèric? ☐ NOMENA EN IGUALTAT ☐ NOMENA EN MASCULÍ GENÈRIC	En la comunicació a l'aula el professorat nomena a les alumnes i nomena als alumnes, o s'usa el masculí genèric? ☐ NOMENA EN IGUALTAT ☐ NOMENA EN MASCULÍ GENÈRIC
Els alumnes i les alumnes es comuniquen de manera igualitària, lliure de biaix de gènere? ☐ SI ☐ NO	En les relacions entre els xics i les xiques es comuniquen de manera igualitària i respectuosa? ☐ SI ☐ NO La comunicació entre els pares i les mares dels companys dels teus fills i filles és respectuosa i igualitària? ☐ SI ☐ NO	Els companys i les companyes, us comuniquen de manera igualitària i lliure de sexisme? ☐ SI ☐ NO La comunicació entre els pares i les mares dels teus companys/as és respectuosa i igualitària? ☐ SI ☐ NO
Els xics rendeixen més amb metodologies competitives i les xiques amb metodologies col·laboratives? ☐ D'ACORD ☐ EN DESACORD ☐ A VEGADES	Els xiquets responen millor a mètodes competitius i les xiquetes amb mètodes col·laboratius? ☐ D'ACORD ☐ EN DESACORD ☐ A VEGADES	Com a alumna/e, els xics es mostren més competitius i les xiques més col·laboradores? ☐ D'ACORD ☐ EN DESACORD ☐ A VEGADES

En l'elecció de persona delegada l'alumnat valora el lideratge positiu o valora el poder sobre el grup? ☐ LIDERATGE POSITIU ☐ PODER-DOMINÀNCIA	Què valora més la teua filla/fill en classe, a companys/es amb valors positius o amb poder- dominància? ☐ LIDERATGE POSITIU ☐ PODER-DOMINÀNCIA	A qui es valora més entre els companys/es de classe, persones amb valors positius o amb poder-dominància? ☐ LIDERATGE POSITIU ☐ PODER-DOMINÀNCIA
L'alumnat tria la seua opció acadèmica sense biaixos ni pressions de gènere? ☐ SI ☐ NO	Fills i filles trien activitats extraescolars, estudis, etc. lliurement o pel que s'espera per ser xic o xica?	Xics i xiques trien lliurement el projecte de futur o decideixen basant-se en aspectes adequats al seu sexe?
Comuniquem tenint en compte la importància de nomenar en femení i en masculí? ☐ SI ☐ NO	Les teues filles i fills fan més cas a la mare o al pare? ☐ MARE ☐ PARE ☐ INDISTINTAMENT	L'alumnat utilitza un llenguatge inclusiu, nomena en masculí i femení o s'utilitza més el masculí genèric? ☐ LLENGUATGE INCLUSIU ☐ NOMENAR TOTS DOS ☐ MASCULÍ GENÈRIC
Xiquetes, xiques, dones del teu centre tenen conquistat aquests aspectes en igualtat? ☐ SI ☐ NO	En les famílies del teu entorn les dones tenen conquistat aquests aspectes en igualtat que els homes? ☐ SI ☐ NO	Les xiquetes, xiques, dones del teu centre tenen conquistat aquests aspectes en igualtat que els homes? ☐ SI ☐ NO

Si la teua resposta ha sigut "NO" o "De vegades", en quin àmbit queda més per fer? ☐ Ús de la paraula ☐ Ús i ocupació dels espais ☐ Presa de decisions	Si la teua resposta ha sigut "NO" o "De vegades", en quin àmbit queda més per fer? ☐ Ús de la paraula ☐ Ús i ocupació dels espais ☐ Presa de decisions	Si la teua resposta ha sigut "NO" o "De vegades", en quin àmbit queda més per fer? ☐ Ús de la paraula ☐ Ús i ocupació dels espais ☐ Presa de decisions
Per la teua experiència com a docent, els xics i les xiques reben el mateix tracte a l'escola? ☐ SI ☐ NO	Per la teua experiència com a mare o pare del centre, els xics i les xiques reben el mateix tracte a l'escola? ☐ SI ☐ NO	Per la teua experiència com alumne o alumna, els xics i les xiques reben el mateix tracte a l'escola? ☐ SI ☐ NO
Si has respost que no, qui tracta amb major sensibilitat a l'alumnat? ☐ MESTRES/ PROFESSORES ☐ MESTRES/ PROFESSORS	Si has respost que no, qui tracta amb major sensibilitat a l'alumnat? ☐ MESTRES/ PROFESSORES ☐ MESTRES/ PROFESSORS	Si has respost que no, qui tracta amb major sensibilitat a l'alumnat? ☐ MESTRES/ PROFESSORES ☐ MESTRES/ PROFESSORS
Qui rep un tracte més sensible? ☐ ELS ALUMNES ☐ LES ALUMNES	Qui rep un tracte més sensible? ☐ ELS ALUMNES ☐ LES ALUMNES	Qui rep un tracte més sensible? ☐ ELS ALUMNES ☐ LES ALUMNES
Els pares i les mares tenen les mateixes expectatives sobre les alumnes que sobre els alumnes? ☐ SI ☐ NO	Els i les docents tenen les mateixes expectatives sobre les alumnes que sobre els alumnes? ☐ SI ☐ NO	Les alumnes i els alumnes teniu les mateixes expectatives sobre les alumnes que sobre els alumnes? ☐ SI ☐ NO

Si és que no, en quin àmbit ho notes més? ☐ EXPECTATIVES ACADÈMIQUES ☐ EXPECTATIVES RELACIONALS ☐ EXPECTATIVES PROFESSIONALS	Si és que no, en quin àmbit ho notes més? ☐ EXPECTATIVES ACADÈMIQUES ☐ EXPECTATIVES RELACIONALS ☐ EXPECTATIVES PROFESSIONALS	Si és que no, en quin àmbit ho notes més? ☐ EXPECTATIVES ACADÈMIQUES ☐ EXPECTATIVES RELACIONALS ☐ EXPECTATIVES PROFESSIONALS
		Com a filla o fill, consideres que s'assignen diferents tasques a casa? ☐ SI ☐ NO Com a filla o fill, consideres que el teu pare i la teua mare tenen assignades les mateixes tasques a casa? ☐ SI ☐ NO Com alumna o alumne, consideres que a l'escola us assignen les mateixes tasques als xics i a les xiques? ☐ SI ☐ NO

Els i les docents estem sensibilitzats per a poder captar la violència de gènere més subtil? ☐ SI ☐ NO	Les mares i els pares estem sensibilitzats per a poder captar la violència de gènere més subtil? ☐ SI ☐ NO	Les xiques i els xics esteu preparats per a poder captar la violència de gènere més subtil? ☐ SI ☐ NO

Annex IV. Frases i situacions relacionades amb els masclismes invisibles més freqüents

La següent taula presenta algunes mostres de masclismes quotidians que requereixen atenció per part dels agents de la comunitat educativa. La majoria de situacions es produeixen en el dia a dia totalment normalitzades. Identificar els masclismes i fer-los visibles és fonamental per poder erradicar-los.

Dimensions	Masclisme
ASPECTE FÍSIC	A vore si t'aprimes, les dones primes tenen més èxit! Cuida't, així no trobaràs nóvio! Si no fas per millorar el teu aspecte, la teua parella es fixarà en altres. Has de deixar aquest esport, deforma el teu cos i no l'estilitza. Menja ametles, t'engreixaran els pits.
SEGURETAT	No ixes aquesta nit si no t'acompanya a casa el teu nóvio. El teu germà ix perquè és xic, tu eixiràs quan tingues nóvio que t'acompanye. Si ixes de nit és que busques que et passe alguna cosa. Si ixes de nit, vols diversió. Les xiques de festa a la nit busquen "guerra". Com que ets xica, no pagues entrada a la discoteca.

ESPAI PÚBLIC	Accepta un paper discret en les teues interaccions públiques, fer el contrari no és femení. Evita entrar en polèmiques, la docilitat es valora molt en les dones. Així no es comporta una senyoreta! Somriu, estàs molt seriosa! Has vist com va vestida? No cal anomenar les dones representatives amb el cognom. Necessitat d'acompanyar "parella de" quan es parla d'una dona coneguda. Es parla dels detalls relatius a la imatge de les dones i no es fa el mateix en el cas dels homes. S'omet "Sra" quan es parla d'una dona representativa en l'àmbit públic.
ESPAI DOMÈSTIC	Es recorre a l'home perquè realitze les tasques de bricolatge i tecnològiques a la llar. S'assignen tasques domèstiques als membres de la llar segons estereotips de gènere (control de les factures, economia, ell; tasques de neteja, ella). Els espais més amplis o fixos són per a ells. Té el control del comandament de la TV. Exerceix «d'agenda» de la parella (recorda esdeveniments familiars, cites mèdiques). Assignació de l'obligatorietat de les tasques a elles (T'he estés la roba!). Es regala a les dones objectes relacionats amb les tasques domèstiques (planxes, aspiradores). Es magnifiquen les tasques d'atenció a la família quan les realitza l'home (És que és un bon pare!). Es prioritza el progrés dels xics a la llar: "Para taula, el teu germà està estudiant!"

ENTORN FORMATIU	S'observa una absència de llenguatge inclusiu (Xics, obriu el llibre per la pàgina X!). S'assignen estudis i eleccions professionals segons les habilitats que es pressuposen a cada sexe (estereotips). S'accepten de forma desigual conductes assertives si provenen d'un sexe o d'un altre (Mira aquesta alumna / professora que presumida és!). Es valoren i potencien més les aportacions d'alumnes xics. Són les mares qui han d'acudir a les reunions d'Infantil i de Primària i els pares a partir de Secundària.
RELACIONS DE PARELLA	Es controlen: relacions d'amistat, mòbils, roba, eixides i entrades, sobre el que es fa, els plans. Es decideix sobre els temes a posar en comú utilitzant "el silenci" com a mecanisme de control. S'opina constantment sobre l'aspecte físic i la vestimenta. Imposicions en la intimitat: "Ets la meua parella, això entra en el lot". "Si no ho fas, és que no t'agrade prou". Tractar de forma desconsiderada les necessitats i gustos sexuals d'ella.
EMOCIONS	Es relacionen els disgustos al cicle menstrual o les hormones Desconsideració de l'emotivitat. Es desprestigia la part emocional de la persona al·ludint a ella com a tema de dones: "Ets una «nenasa» (figaflor), plores com una xiqueta!" Es relaciona la sensibilitat masculina a la presumpta homosexualitat: "És massa sensible, segur que és gai!" Es relaciona l'emotivitat a la falta d'autocontrol-regulació personal: ".Ets una histèrica!"

Agraïments

Al Consell Escolar de la Comunitat Valenciana, el Plenari, la Comissió Permanent i, especialment, a la Comissió de Coeducació tant als membres actuals com els qui en formaren part: Vicent Baggetto i Torres, Màbel Villaescusa Alejo, Antoni Pérez Sabater, Beatriu Cardona i Prats, Xelo Valls i Gregori, José Gil Castellano, Sefa Doménech Zaera, Vicent Ripoll Català, Ana María García García, Remei Galiana Roig, Silvia Centelles Campillo i Domingo Angos Fuertes, Inés Escoí Betoret, Encarna Salvador Muñoz, José López Duro, Helena Ferrando, José Antonio Rodríguez Salinas, Magda Macià Ballester i Lidón Zabalza León.

A la Comissió de Jornades i Participació per la seua implicació en l'organització de les diferents trobades i actes d'arreglada de dades, tant als membres actuals com els qui en formaren part: Vicent Baggetto i Torres, Encarna Salvador Muñoz, Remei Galiana Roig, Laura Pastor Signes, Vicent Gil Olmedo, Sonia Ibáñez Abad, Immaculada López Primo, Silvia Centelles Campillo, Julia María Llopis Noheda, Enrique Martínez Quirós, Raquel Sanahuja Bertomeu, Lorenzo Tendero Vila i Benjamín Velasco Onrubia, Pedro Sigler Vizcaíno, José López Duro, Salvador Martí Cólera, Julia María Llopis Noheda, Ramón López Cabrera, Eva Grimaltos Escribà i Rosa Clement León.

Als càrrecs de la Conselleria que enregistren els vídeos de Kahoot: Vicent Marzá Ibáñez, Miguel Soler Gracia, José T. Blasco Alagarda, Rubén Trenzano Juan, Jaume Fullana Mestre, Joaquín Carrión Candel, Marina Sánchez Costa, Juan Antonio Castaño, Nathalie Torres García, Anna Marí Martínez, Josep Lluís Ribes Ros, Lluïsa Martínez Gregori, Sònia Pérez Ortuño, Vicent Tortosa Reig, Katua Uchán Gutiérrez, Pedro Sigler, Mercè Durà Subies, Pedro Mecinas Poveda, Rafa Fresquet Fayos, Maria Vergili, Elsa Vilalta Fonfría, Mónica Añón Roig, Dani Civera Herrero Lola López Alarcón, Inma Sánchez Velasco, Imma Àngel Carbonell, Vicent Moreno Montañés i Josep Vicent Galán.

A les institucions públiques participants en la Campanya d'arreglada de dades i conscienciació contra la violència de gènere "RqRqR. No pararem fins aconseguir la igualtat": la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, la Vicepresidència i Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives i, a l'Institut Superior d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana i, particularment a l'Institut Valencià de les Dones i per la Igualtat de Gènere i a les agents d'igualtat.

Als centres educatius participants en la Campanya d'arreplega de dades i conscienciació contra la violència de gènere "RqRqR. No pararem fins aconseguir la igualtat": l'Escola superior d'Art Dramàtic de València, IES Ferrer i Guàrdia de València, IES Enric Valor de Silla, IES Malilla de València, IES La Senda de Quart de Poblet, IES Bocairent, Centre d'Educació Especial Verge de l'Esperança de Xest, IES Joanot Martorell, Escoleta Infantil Nuestra Señora de la Asunción, IES La Senda de Quart de Poblet, la Nostra Escolar Comarcal, CEP Ballester Fandos, IES La Plana, IES Pare Vitoria, IES Josep de Ribera, CoHegi Rural Agrupat Riu d'Albaida, CEIP El Fabraquer, Colegio Santa María de València i Colegio Trafalgar.

A l'Escola superior d'Art Dramàtic de València i molt especialment al professor Rafa Ricard i al seu alumnat: Minerva Benedito Gómez, José Figueroa Mayordomo, Víctor Garrido Janonne, Andrea Hernández Carro, Carlos Izquierdo Argente, Carmen Ortiz Zanón, Sergio Pérez Leonís i Paula Santiago Ferrando.

Als ajuntaments participants en la Campanya d'arreplega de dades i conscienciació contra la violència de gènere "RqRqR. No pararem fins aconseguir la igualtat": Ajuntament de València, Ajuntament de Paiporta, Ajuntament de Torrent, Ajuntament de Xirivella, Ajuntament de Quart de Poblet, Ajuntament de La Vall d'Uixó, Ajuntament de L'Alcúdia, Ajuntament de Llutxent, Ajuntament de Riba-roja, Ajuntament d'Elx, Ajuntament d'Elda i Ajuntament de Vila-real.

A les entitats participants en la Campanya d'arreplega de dades i conscienciació contra la violència de gènere "RqRqR. No pararem fins aconseguir la igualtat": Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana (FSMVCV), Fundació Full, Clásicas y Modernas, MICE, KOYNOS, ONCE, FESORD, Centre del Carme de Cultura Contemporània de València, Centre Cultural de la Beneficència de València, Museu d'Art Contemporani d'Alacant (MACA), a l'Auditori d'Alacant (ADDA) direccions territorials d'educació, Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i desenvolupament Rural, Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana i Acadèmia Valenciana de la Llengua.

A les persones participants en la Campanya d'arreplega de dades i conscienciació contra la violència de gènere "RqRqR. No pararem fins aconseguir la igualtat": Doris Sommer, José Manuel Martínez Sierra, Borja Manero, Angustias Bertomeu Martínez, Mre José Sendra, Elisa Gimeno Gómez, Joan Collado Escuder, Jesús Muñoz, Rafa Carrión, Paula Sánchez,

Maria Mauro, Rosa Mª Rodríguez Magda, Josep Arbiol, Conrado Moya, Tesa i Xavi Sarrià i Batlle i Gem. Agraïments molt especials a la Subdirecció General de Formació del Professorat per la implicació del seu subdirector, Pedro Sigler i de les assessories específiques d'Igualtat que han fet arribar als CIC la informació de la campanya'.

Als membres de la Universitat de València: Arantxa Grau Muñoz, Alicia Villar, Clara Arbiol, Verònica Gisbert i David Muñoz. Col·laboradors de l'equip: Helena Saucó i Maria Marchirant.

A l'alumnat que ha estat en pràctiques al CECV durant la seua elaboració: Maria Peris Bixquert, Mireia Folqués Lloret, Jordi Barber Santacreu i Inma Lázaro Martínez.

Als membres de la Secretaria tècnica del CECV durant la seua elaboració: Maite Monar van Vliet, Julio Gómez Carbonell, Mercé Claramunt i Diego, Mari Carmen Serra Martínez, Cristina Molins Granell, María José Colomina Villalba, Antoni de la Torre Chocano, Imma Ròdenas i Marco i Alicia Llavador Forquet.

Gràcies als familiars i amics als que hem furtat el temps de gaudi de la companyia dels seus éssers estimats per a dedicar-se al «RqRqR».

I gràcies, moltes gràcies al conseller d'Educació, Cultura i Esport i al secretari autonòmic d'Educació i Formació Professional pel seu suport.

Són tantes les persones implicades en la tasca que és possible que alguna s'haja quedat fora d'aquesta relació, a elles i a totes les persones que caminen cap a una societat igualitària també van aquests agraïments.

GENERALITAT
VALENCIANA

Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

TOTS
A UNA
veu

CECV

Consell Escolar de la
Comunitat Valenciana

